

DEN RYSKA OCKUPATIONEN AV GOTLAND 1808

Åke Sandström

Inledning

Mellan åren 1792 och 1815 hemsöktes Europa av de krig som i historieböckerna kommit att kallas revolutionskrigen och napoleonkrigen. Krigen utgjordes av en serie drabbningar och kampanjer mellan Frankrike och dess många fiender. Den enda av Frankrikes motståndare som på ett avgörande sätt aldrig besegrades av de franska härarna var Storbritannien, som med undantag för några få år i början av 1800-talet låg i ständigt krig med såväl det revolutionära som kejserliga Frankrike.

Den franska revolutionen frambringade en ny sorts krigföring som Napoleon förvaltade och utvecklade. Införandet av värnplikt resulterade i härar av en storleksordning som många gånger om överträffade allt vad som tidigare hade satts på stridsfot. Soldaterna i dessa jätteaméer utrustades också med ett vapen som skulle visa sig överlägset alla motståndares: *nationalismen*. Känslan av att skydda och sprida den franska revolutionen och försvara det franska fosterlandet resulterade i att den franske värnpliktige soldaten uthärdade olidliga förhållanden och slogs med en moral som motståndarländernas soldater med värvningspengar i fickorna hade svårt att stå upp mot.

De stora arméerna som stred med en sådan revolutionär glöd leddes också på ett sätt av Napoleon och hans generaler som avvek från vad som dittills hade varit brukligt. Napoleons syn på krig och krigsföring var pragmatisk och målinriktad. Fienden skulle inte bara be-

segras utan helst också förintas på slagfältet. Napoleon använde sina arméer som jättelika murbräckor på ett sätt som förvandlade slagfältet till väldiga köttkvarnar. Efter slagen räknades antalet döda ofta i tiotusental. Den tid var förbi då det hade varit möjligt för en armé att utan större blodspillan *skrämma* en fiende av slagfältet.

För Europas mindre stater, som t.ex. Danmark och Sverige, var det en grannliga uppgift att försöka stå utanför giganternas kamp. Båda dessa länder misslyckades också med detta: Danmark tvingades mer eller mindre in i famnen på Frankrike, där landet kvarstod då Frankrike 1812–1813, efter det ödesdigra fälttåget mot Moskva och slaget vid Leipzig, framstod som förlorare. Sverige målade på ett liknande sätt in sig i ett hörn, men i det motsatta lägret. Historikerna har allt sedan det tidiga 1800-talet haft en benägenhet att skylla 1808–1809 års krig, också benämnt det finska kriget, på Gustav IV Adolf personligen. Kungen uppvisade nämligen långt ifrån den diplomatiska smidighet som tiden och omständigheterna krävde. Genom sitt intensiva hat mot Napoleon framstod Sverige som Storbritanniens enda bundsförvant under en tid då de franska arméerna besegrade Europas stormakter. När Napoleon tvingade tsar Alexander I till fred i Tilsit 1807 var det därför inga problem för den franske kejsaren att ge sin ryske kollega fria händer mot Sverige. Den franske kejsaren tyckte inte att S:t Petersburgs vackra damer skulle behöva besväras av mullret från svenska kanoner, som han så elegant lär ha uttryckt sig. Den svenska riksgränsen låg endast några få mil från den dåvarande ryska huvudstaden.

När de ryska styrkorna i februari 1808 gick över gränsen vid Abborrfors i sydöstra Finland inleddes det sista av en lång rad krig mellan Ryssland och Sverige sedan medeltiden. Vid sidan av det Osmanska riket, föregångaren till dagens Turkiet, var Sverige Rysslands arvfien och Ryssland spelade vid sidan av Danmark samma roll för Sverige. Sedan 1700-talets början var detta det fjärde kriget i ordningen mellan Sverige och Ryssland. De tre tidigare anses av de flesta historiker ha slutat med två förluster och en oavgjord (Gustav III:s ryska krig). Även moderna historiker vill ofta förklara detta

sista (förhoppningsvis) av Sveriges mer omfattande krig som en följd av en persons handlingar, d.v.s. Gustav IV Adolfs. Bidragande till denna syn är inte bara kungens onekligen fyrkantiga uppträdande mot Europas stormakter utan också de kuppmakare som i mars 1809 avsatte honom. Det låg i dessas intresse att rättfärdiga kuppen och detta skedde genom en intensiv propaganda som svartmålade kungen på ett sätt som inte alltid var rättvist. Försök att bryta den onyanserade bilden av kungen som syndabock för kriget har gjorts, men har inte varit särskilt framgångsrika. Om en modernare, strukturell syn på kriget som ett utslag av och fortsättning på sekelgammal rivalitet mellan Ryssland och Sverige någonsin kommer att slå igenom återstår att se.

1808–1809 års krig kan sägas ha utkämpats på en liten sidoscen till napoleonkrigen. Det är inte ovanligt att internationella historiska översiktsverk överhuvudtaget inte nämner detta krig. Detta bristande intresse för det nordiska torde för övrigt också ha gällt Napoleon själv, som inte tycks ha varit särskilt intresserad av vad som hände uppe i det glest befolkade Norden.

Ryssarna angrep Finland med 24 000 man fördelade på tre divisioner. Att angreppet skedde på vintern innebar att förstärkningar från västra riksdelen inte kunde föras fram på grund av isläget. Den finska armén agerade enligt de i förväg uppgjorda krigsplanerna med reträtt upp till i förväg upplagda förråd i Österbotten. Därifrån skulle sedan under våren och sommaren motoffensiver slås ut mot de ryska styrkorna samtidigt som utfall skulle göras från Sveaborgs fästning utanför Helsingfors, där skärgårdsflottan och en garnison lämnats kvar. Det mesta av planerna utöver reträtten gick på tok när de skulle realiseras: motoffensiverna misslyckades med undantag för några få lysande insatser som förevigats i Runebergs *Fänrik Ståls sägner*. Den enskilt största motgången under kriget var förlusten av Nordeuropas starkaste fäste, Sveaborg. Öfästet vid inloppet till Helsingfors gav upp efter skicklig rysk psykologisk krigföring. Under hösten och vintern 1808 sköt den ibland numerärt underlägsna ryska styrkan den finska armén framför sig norrut och vid luciatiid

lämnade de sista frusna och illa rustade kolonnerna Finland.

I mars 1809 störtades Gustav IV Adolf av en samling officerare på Stockholms slott. En ny författning arbetas fram på rekordkort tid och en rad reformer genomfördes, bl.a. en utvidgad pressfrihet. Kriget rasade dock vidare, och nu med den huvudsakliga krigsskådeplatsen i Västerbotten. Krigslyckan hade dock vänt de svenska vapnen ryggen och 17 september slöts i Fredrikshamn den hårdaste freden i det svenska rikets historia. Finland med Åland och en del av Västerbotten avträdde och bildade ett ryskt storfurstendöme. Sverige hade därmed förlorat en tredjedel av sin areal och en fjärdedel av sin befolkning. Till skillnad mot förlusterna av territorierna som vunnits under 1600-talet krig gällde det denna gång inte löst associerade provinser, utan Finland, ett av det svenska rikets fyra länder vid sidan av Götaland, Svealand och Norrland.

Hur den ryska ockupationen har uppmärksamats

Även om 1808–1809 års krig måste betraktas i relation till det mycket större drama som utspelade sig på kontinenten, var det dramatiskt nog för svenskar och finländare. På motsvarande sätt måste den ryska ockupationen av Gotland betraktas: en liten händelse i det större finska kriget, men nog så dramatiskt för de inblandade gotlänningarna, som i folkminnet hade bevarat de blodiga härjningarna i Stora nordiska krigets slutskede av den ryske amiralen Apraxin och hans trupper. På motsvarande sätt som internationella historiska översiktsverk har lite att säga om finska kriget ägnar översiktsverk över svensk historia den ryska ockupationen av Gotland inget eller i bästa fall ett svalt intresse. Som ett exempel kan nämnas att ockupationen överhuvudtaget inte nämns i det verk som idag dominerar grundutbildningen i historia på universitet och högskolor – å andra sidan behandlas 1808–1809 års krig med endast sex spaltcentimetrar.¹ Inte heller Generalstabens stora översiktverk över kriget i åtskilliga volymer ägnar Gotland särskilt stor uppmärksamhet. Med bilagor handlar det om ett femtiotal sidor av åtskilliga tusen, och det kan konstateras att forskarna bakom detta stora verk som normalt

1 Hedenborg, S – Kvarnström, L, *Det svenska samhället 1720–2000. Böndernas och arbetarnas tid*, Studentlitteratur 2006, s. 163.

inte lämnade många stenar ovända har missat en del viktiga källor till de dramatiska vårveckorna 1808.² Inte desto mindre måste generalstabsverket alltså betraktas som den noggrannaste och mest tillförlitliga översikten över händelserna kring ockupationen 1808. Det ryska företaget mot ön har dock behandlats av ett stort antal forskare och författare. Vid sidan av generalstabsverket bör framför allt Söderbergs *Gotländskt försvar* nämnas liksom Bengt Hammarhjelm's *Gotländsk krigshistoria från gutasagan till 1814*. De båda sistnämnda författarna bygger i mycket på generalstabsverket, men med kompletteringar ur förbigångna källor samt på senare tids forskning.

Av äldre forskning förtjänar Richard Steffens arbete om den ryska ockupationen att nämnas.³ Steffens framställning publicerades i artikelform i *Gotlands Allehanda* under brinnande krig 1942. Visst finns det fortfarande en del frågetecken som skulle kunna rätas ut kring det yttre skeendet från det att de första ryska styrkorna landsätts till dess att de lämnar ön efter en knapp månad. Men det handlar på det hela taget om mindre detaljer som vid vilken tid på kvällen landshövdingen fick meddelandet om landstigningen, vilka marschvägar som användes etc. Någon väsentligt annorlunda bild av själva händelseförloppet skulle en modern forskningsinsats förmodligen inte ge.

För den som vill ta del av ockupationen genom skönlitteraturen kan Hans Björkegrens roman *Bron vid Ajmunds* rekommenderas. Björkegrens framställning är naturligtvis skriven med konstnärens frihet, men det råder ändå ingen tvivel om att författaren sett till att vara väl förtrogen med det yttre händelseförloppet.⁴

I det följande bygger min framställning om inget annat anges på i första hand generalstabsverket kompletterat med Söderbergs och Hammarhjelm's utmärkta översikter vid sidan av det tryckta källmaterial som speglar händelseförloppet, varav de viktigare återfinns som en kommenterad bilaga sist i texten. Mitt eget blygsamma bidrag till tolkningen av denna intressanta historiska händelse är möjligen ett försök att förankra skeendet i den historiska kontexten

2 Söderberg, N V, *Gotländskt försvar*, Visby 1961, noter, s. V.

3 Steffens, R, *Gotland under det ryska herraväldet 1808*, Visby 1942.

4 Björkegren, Hans, *Bron vid Ajmunds – en roman*, Stockholm 1978 och senare upplagor.

för att därigenom visa att det som skedde varken var särskilt underligt eller ger anledning till moraliserande omdömen. Det som hände under dessa dramatiska veckor på Gotland våren 1808 hade under samma omständigheter kunnat inträffa var som helst i napoleonkrigens Europa, som under denna tid fick uppleva såväl rationella, oblodiga uppgörelser kopplade till tidens hedersideal mellan annars oförsonliga fiender som vettlösa massakrer fjärran från all mänsklig värdighet.

Försvarsanstalter på Gotland

Gotlands försvarspolitiska roll under stora delar av 1700-talet kan möjligen sammanfattas så att flottans roll framhölls: om den svenska flottan behärskade Östersjön från Karlskrona skulle en invasion omöjliggöras. Reguljära förband hade inte funnits på ön sedan artilleribataljonen förts över till Finland i Gustav III:s ryska krig 1788–90 för att aldrig komma tillbaka. Trots artilleriets tillbakadragande under detta krig var förberedelserna av det gotländska försvaret mer ambitiöst då än det skulle komma att vara inför 1808–1809 års krig.⁵ Förklaringen till detta står sannolikt att finna i att det tidigare kriget var tillkommet på svenskt initiativ och således lämnat utrymme för en bättre planering. Det tidigare kriget hade heller inte på långt när försatt Sverige i en sådan utsatt position som var fallet 1808.

600 musköter av 1725 år modell hade fördelats på ett lantvärn 1801, men 1803 hade faran bedömts vara över varför bössorna samlades in och lades i förråd. Krutet såldes.⁶ Dessa mer eller mindre fungerande antikviteter utan krut utgjorde öns beväpning 1808. Båtsmännen, som Gotland enligt indelningsverket var skyldigt att svara för, var redan avfärdade till flottan.⁷

Nyheten om det ryska anfallet mot Finland nådde Gotland 28 mars 1808, drygt en månad efter det att gränsen i Karelen överskridits. Postgången hade till dess legat nere i sex veckor p.g.a. islåget. Med samma postlägenhet anlände en kunglig förordning om upprättandet av ett nytt lantvärn efter i stort sett samma mönster som hade skett 1788. Fram till dess att lantvärnet var uppsatt be-

5 Söderberg 1961, kap X.

6 Söderberg 1961, s. 98.

7 Hammarhjelm, B, *Gotländsk krigshistoria. Från Gutasagan till 1814*, Visby 1999, s. 10.

rodde Gotlands försvar på allmogeuppåd av traditionellt snitt. 2 april uppmanades allmogen att se över sina »vapen« i form av »pikar, spjut, klubbor samt liar och andra försvarsmedel . . . «⁸ De 600 krutlösa gevären delades inte ut till allmogen utan reserverades för lantvärnet. I samma kungörelse uppmanades också till skärpt vaksamhet vid kusterna samt att vårdkasarna skulle sättas i användbart skick.

När den ryska landstigningen påbörjades 22 april var den tillförordnade landshövdingen Erik af Klint i färd med att registrera lantvärnsmän i Stånga. Lantvärnet var alltså ännu inte ens mönstrat, än mindre mobiliserat. De 600 krutlösa musköterna var inte utdelade. Öns enda försvar var det allmogeuppåd som i enlighet med instruktionerna också mobiliserades.

Ockupationen

Östersjön dominerades av den brittiska flottan, men våren 1808 var brittiska flottstyrkor tillsammans med delar av den svenska flottan sysselsatt med att patrullera och bevaka fransk-danska militära aktiviteter i gränsvattnen mellan Sverige och Danmark. Danmark hade efter det ryska angreppet på Finland förklarat Sverige krig och ett angrepp från Danmark bedömdes som överhängande. Stora styrkor var samlade för detta under den inte helt obekante franske fältmarskalken Jean Baptiste Bernadotte. Såväl den ryska kusten som Gotland saknade bevakning, vilket den ryske tsaren utnyttjade för företaget mot Gotland.

Vad var då syftet med den ryska operationen mot Gotland. Den officiella förklaringen formulerades tydligt i tsarens instruktion för Bodisco (se bilaga 1): Gotlands strategiska position mitt i Östersjön betonades. I händerna på England skulle Gotland utgöra ett hot mot ryska intressen varför det var viktigt att förekomma detta. Tsaren hade också hört »om man får tro berättelserna därom« att Gotland ägde ett överflöd av rikedomar, mer än nog för att underhålla trupper. För ett kort ögonblick blir tsaren visionär i sin syn på den åtråvärda ön: rikedomarna skulle också kunna användas för att

8 *Sveriges krig åren 1808 och 1809 del 4.1*, utgiven av Generalstabens, Krigshistoriska avdelningen, Stockholm 1905, s. 120.

»återuppliva dess sjunkna handel och industri«. Här antyds alltså möjligheten att infoga Gotland för gott i det ryska imperiet, även om detta nog inte ska tas på alltför stort allvar med tanke på de begränsade förutsättningarna för ett sådant företag. Bodisco hade till ryske sjöministern framfört den högst berättigade farhågan att företaget mot Gotland knappast hade några större förutsättningar att lyckas med tanke på fiendens (och med denna förstods i första hand Storbritannien) kontroll av farvattnen runt ön. Sjöministern lugnade Bodisco med att de franska styrkorna på dansk mark gav fienden annat att tänka på och att Gotland därför skulle lämnas utan avseende och undsättning.⁹ Det är att märka att kejsarens instruktioner till Bodisco försiktigtvis innehåller en passus om att Bodisco kan komma att tvingas lämna ön (bilaga 1).

Utöver de officiella förklaringarna går det dock att se angreppet mot Gotland på ett betydligt enklare sätt: ön låg obebakad en dags segling från ryskkontrollerade hamnar. Genom angreppet måste Sverige dela upp sina redan hårt ansträngda militära resurser ytterligare. Dessa var redan fördelade på de södra, västra och finska arméerna samt norra fördelningen, senare kallad norra armén, vilket i praktiken var mer än den svenska krigsmakten mäktade med avseende på trupper och materiel. Att den ryske sjöministern inte fann det på sin plats att presentera operationen på detta sätt till expeditionsledaren Bodisco är inte att undra över. Sett på detta vis lyckades den ryska operationen eftersom svenskarna avsöndrade en större styrka av den södra armén och viktiga enheter ur flottan för undsättningsexpeditionen.

I ett övergripande strategiskt perspektiv var den ryska insatsen inte så ofördelaktig som det kan tyckas: om svenskarna och britterna fortsatte att koncentrera sin uppmärksamhet på Danmark så fanns i alla fall en teoretisk möjlighet att under kortare eller längre tid kunna använda Gotland som centralt belägen flottbas samtidigt som britterna förnekades en sådan; om den ryska expeditionen skulle mötas med svenskt våld så skulle det försvaga de svenska styrkorna i söder och därmed på sikt hela den svenska krigsinsatsen.¹⁰

9 Generalstaben 1905, s. 118.

10 Syftet att binda svenska styrkor för att undandra dessa från kriget i Finland framhålls av Tryggve Siltberg, »Die russische Ockupation Gotlands im Jahre 1808« ur Wernicke, H (red), *Beiträge zur Geschichte des Ostseeraumes*, Greifswald 1998, 2002, s. 124.

Den svenska totala militära kraften var 1808 i praktiken mycket av ett nollsummespel. Finansiering, utrustning och manskap hade redan detta första krigså närmast sig och i vissa fall passerat sina maxgränser. En sviktande front kunde i ett sådant läge endast förstärkas genom att försvaga en annan. Hade det dansk-franska anfallet blivit av hade också den ryska landstigningen på Gotland kunnat få en annan betydelse, också i dagens historieböcker.

Det handlade ändå inte om någon storstilad och välplanerad militär operation från rysk sida. På nio hopsamlade handelsfartyg skeppades 1800 man ut från Libau, dagens Liepāja, i Lettland den 21 april 2008. Man gick helt utan militär eskort och närmade sig den gotländska kusten under svensk flagg. Det hela byggde på chansningen att ön skulle vara fortsatt obevakad av fiendens flottstyrkor, en chansning som alltså gick hem. Invasionsstyrkan hade för avsikt att landstiga vid Östergarn, men den danske lotsen som tydligen inte besatt de bästa kunskaper om kustförhållandena ledde istället styrkan till Slesviken vid Grötlingbo, där flera av skeppen fick grundkänning. Då såväl vind- som bottenförhållandena var gynnsamma avlöpte det hela utan skador eller förluster och landstigningen kunde påbörjas under fredagseftermiddagen 22 april och avslutades under natten. Den enda kontakten med lokalbefolkningen var ett besök av några bönder som rott ut till de svenskflaggade fartygen samt av vicepastor Åkerman i Rone. Av dessa fick Bodisco bekräftat att ön var utan försvar.¹¹

Ryssen kommer! Detta skräckbudskap utropades förmodligen åtskilliga gånger från det att de första ryssarna i sina karaktäristiska gröna uniformer vadade iland. I folkminnet hade detta för gotlänningarna en innebörd som de erfarenhetsmässigt delade med roslagsbönder och andra svenska kustbor.¹² Det hade några generationer tidigare, i stora nordiska krigets slutskede, betytt plundring, mordbrand, mord och för många civilpersoner också fångenskap i Ryssland. Associationer till denna tidigare händelse tillsammans med gotlänningarnas kännedom om att ön låg utan försvar bör hållas i minnet då man betraktar den fortsatta händelseutvecklingen.

- 11 Generalstaben 1905, s. 119. Rena faktauppgifter i den följande skildringen, alltså händelser, tider, inblandade personer etc. följer härefter om inget annat anges verken av Generalstaben 1905, Söderberg 1961, Hammarhjelm 1999 samt källmaterialet i bilagorna i slutet av texten.
- 12 Apraxins härjningar på 1710-talet har till skillnad från ockupationen 1808 efterlämnat ett mycket stort antal berättelser bland gotlänningarna enligt professor Ulf Palménfelt. Muntlig uppgift 2008-01-11. Enl Söderberg 1961, noter, s. V har »Ingen tilldragelse i Gotlands historia utom Waldemarståget har givit upphov till så många sägner som den ryska invasionen 1808«. Detta torde vara en missuppfattning och istället avse ryssarnas härjningar på 1710-talet.

Uppgifterna om ryssarnas landstigning spreds snabbt över ön, dels genom att vårdkasarna tändes när det stod klart att den märkliga ansamlingen av handelsfartyg inte var svenska utan ryska, dels genom larmringning i kyrkorna och genom kurirer. Redan tidigt på kvällen nådde budskapet landshövdingen Erik af Klint, som alltså befann sig i Stånga för att skriva ut lantvärnsmanskap enligt ett tidigare beslut. Erik af Klint var under långa tider Gotlands tillförordnad landshövding under den ordinarie landshövdingen von Rajalins långa och många frånvaroperioder. Salomon Maurits von Rajalin var 1808 befälhavare för skärgårdsflottan och alltså än en gång frånvarande från sin landshövdingetjänst. På af Klints initiativ uppbådades allmogen, som samlades vid Böndersbacke vid Klinte kyrka och vid Ajmunds i Mästerby.

Mobiliseringen av allmogen föll tillbaka på den gamla traditionen »man ur huse«, d.v.s. att kronan ägde rätt att mobilisera undersåtarna för försvaret av den egna jorden. Det var alltså ingen åtgärd som av samtiden bör ha uppfattats som desperat eller huvudlös i sig: det var, med eller utan stöd av officiella kungörelser, normalt vid invasion av främmande trupp då inga reguljära förband fanns att tillgå. Flera hundra man samlades vid de provisoriska försvarsställningarna vid Ajmunds och Klinte. De var utrustade med primitiv beväpning som käppar, yxor och långa stakar med fastbundna lieblad. De som hade tillgång till sådana hade tagit med sig sina jaktgevär. Försvarsviljan hos de församlade var god, men i strid mot övade jägarförband med artilleriunderstöd hade utgången varit given och en massaker mycket trolig.

Samme af Klint som hade givit order om uppbådandet av allmogen gav den 23 april order om att upplösa detsamma (bilaga 21). Budskapet om ryssarnas landstigning hade nått Visby samma dag på morgonen, lördagen den 23 april. På rådhuset hade en stor samling visbybor samlats. Klint redogjorde för läget och efter överläggningar bestämdes att allt motstånd var lönlöst och att vice landshövdingen med en delegation skulle fara ryssarna till mötes och samtidigt se till att skingra eventuella samlingar av allmogen som beslutat sig

för motvärn. Samtidigt beslutades att sända bud till fastlandet och meddela att Gotland var under ockupation. Rapporter avsändes till Karlskrona, Kalmar och Stockholm. Det var dock ingen av dessa officiella rapporter som först nådde Stockholm om det inträffade, utan ett meddelande som tillkommit på privat initiativ: Köpman-
nen Jakob Niklas Donner skickade skutskepparen Lind från Klintehamn med en redogörelse, och denna nådde myndigheterna en dag före den officiella rapporten.¹³

Vid Sandäskes i Sanda socken möttes så den gotländska delegationen med Bodisco för de första formella förhandlingarna. Bodisco garanterade gotlänningarnas säkerhet och egendom mot fritt intåg i staden och för inkvartering av 50 officerare och omkring 2 500 man. Under söndagen den 24 april tågade större delen av den ryska styrkan in i Visby och inkvarterades. Inkvartering av trupp i stad eller i borgläger på landsbygden var en av de mer avskydda sidorna av ofred, och det spelade ofta mindre roll om truppen ifråga var det egna landets eller fiendesidans. Läsaren kan själv göra sig en föreställning om svårigheten att inkvartera, om inte 2 500 soldater så i alla fall omkring 1 500 i Visby innerstad. Från den 9 maj kaserne-
rades större delen av manskapet i kronobränneriet, förmodligen till stor lättnad för visbyborna.

Det till synes motsägelsefulla beteende att först uppbåda allmogen för att därefter upplösa de sammankallade, ska inte ses som ett utslag av bristande mod hos en gammal man – af Klint var 76 år – utan snarare som tecken på en rationell kalkyl av en gammal krigs-
van yrkesofficer.¹⁴ Innan en överblick över situationen var möjlig gällde det att för säkerhets skull och så snabbt som möjligt uppbåda allmogen. När underrättelser om motståndarens numerär och utrustning – som också innefattade artilleri – nått fram och bearbe-
tats var det lika naturligt att låta de samlade civilisterna gå hem. Att de tidiga uppskattningarna av ryssarnas numerär visade sig vara överdrivna ändrar inte riktigheten i denna bedömning: alternativet hade i bästa fall medfört det som af Klint själv framhåller: »mans-
pillan utan ändamål« (bilaga 21).

13 Generalstaben 1905, s. 126.

14 Klas Säve-Söderbergh ger en annan tolkning av det uteblivna motståndet. Författaren betonar allmogens motståndsvilja och menar att motstånd hade varit möjligt då krut och vapen hade gått att uppbringa. Jag delar inte denna uppfattning, även om det hade varit praktiskt möjligt att skaffa fram krut. Säve-Söderberg, K, Gotland 1808. *Civillkurage och motståndsvilja under den ryska ockupationen*. B-uppsats i historia vid Uppsala Universitet, vt 2000.

Beslutet att ge upp utan strid berövade kanhända dagens turistkartor en yngre motsvarighet till korsbetningen, men den bidrog sannolikt också till att ockupationen fick ett lugnt förlopp, vilket hade varit osannolikt om den hade genomförts under väpnat motstånd.

Tryggve Siltberg har i en artikel velat ärerädda den gotländske bonden från förebråelsen att det skulle ha varit något slags utslag av lojt gotländskt folkkyne bakom den bekväma ryska ockupationen av ön.¹⁵ Alldeles oavsett att sådana fördomsfulla förklaringar av historiska händelser inte längre behöver tas på allvar så är de i detta fall också sakligt felaktiga: Det gotländska uppståndet var av allt att döma vid gott mod och försvarsberett.¹⁶ Det var af Klints beslut att upplösa det och det hade lika lite att göra med att denne var född smålänning som att det var gotländska bönder som skulle stå för försvaret. Oddsens var helt enkelt för ojäma. Siltberg visar också på ett övertygande sätt att den ryska ockupationen inte efterlämnade några demografiska spår efter sig på ön i form av s.k. »ryssungar«, så som på diffusa grunder påstått. Det är möjligt eller rent av troligt att det förekom frivilliga intima kontakter mellan ryska soldater och gotländska kvinnor, även om den korta tid som ockupationen varade sätter en naturlig begränsning för omfattningen av sådana. Det upprörande borde inte ligga i detta antagande utan snarare i förekomsten av moraliska fördömanden av sådana kontakter. Att människor kan fatta tycke för varandra oavsett nationalitet och yttre omständigheter är kanske en mänskligare egenskap än att låta unga kvinnor med spädbarn i famnen löpa gatlopp vare sig det är i svenska historieböcker eller på Paris gator därför att barnens fäder var från en tidigare ockupationsmakt.

Måndagen den 25 april samlade Bodisco magistraten på rådhuset. Han förklarade för borgmästare och rådmän att han nu tagit ön i besittning för den ryske tsarens räkning och att han själv var öns guvernör. Samma budskap spreds senare över ön genom en »proklamation till Gotlands invånare« (bilaga 4). En sammanfattning av proklamationen är att det mesta skulle förbli vid det gamla, att

15 Siltberg 2002.

16 Siltberg 2002, s. 128–129.

alla tjänstemän skulle behålla sina positioner och att en återgång till tidigare rådande normalitet skulle eftersträvas under det nya styret. I svepande ordalag försäkras att Bodisco ska underhandla med kejsaren om lämpliga åtgärder för att se till att landet försörjs med varor och att alla andra bekymmer som kan tänkas finnas ska avhjälpas. För den som inte ville foga sig i det nya styret utlovades ospecificerade straff.

All förbindelse med fastlandet förbjöds av Bodisco. Järnkedjor spändes över hamninloppet i Visby och fiskare och andra som måste ut på sjön ålades att medföra ryska soldater – ett vad man kan misstänka verkningslöst påbud med tanke på den begränsade ryska numerären. I af Klints rapport (bilaga 21) efter ockupationen anges att ryssarna utöver huvudstyrkan i Visby endast hade skickat 130 man till Slite och 12–15 till Klintehamn.

Ytterligare forskning skulle kanske kunna ge oss en intressant bild av det gotländska vardagslivet under ockupationen. De enda platser där den ryska närvaron påtagligt kan ha förändrat livet för invånarna lär dock ha varit Visby och Slite, där de enda större styrkorna var stationerade. Hur kontakterna mellan landsbygdens befolkning och ryssarna kunde se ut kan man få en glimt av genom en ovanlig källa, Jakob Karlsson Fie Lau (Fäi-Jakå) nedteckning av ett samtida vittnesmål om landstigningen och tiden därefter (bilaga 22 och 23). Mest intressant är kanske ändå den fina beskrivningen av den första reaktionen på beskedet om ryssarnas ankomst. Skildringen bär på den punkten en universell prägel och skulle snart sagt kunna beskriva vilken tid eller plats som helst på vår jord under förindustriell tid då starkt beväpnade trupper föll in i ett oförsvarat territorium. Man grävde ned värdesaker och åt hellre upp sina förråd själv tillsammans med grannarna hellre än att låta det komma i fienden händer.

Det hade förmodligen ändå inte varit särskilt svårt att efter ryssarnas avseglande hitta åtskilliga gotlänningar som inte hade märkt mycket av ockupationen eller kanske inte ens sett en ryss. I af Klints rapport efter ockupationens hävande (bilaga 21) anges, med vad som på goda grunder kan misstänkas vara en landshövdingens nor-

mala överdrifter (se kommentarerna till bilaga 21), att det inte bara varit visbyborna som lidit av ockupationen genom inkvarteringen i staden, utan att också lantmannen »fått vidkännas sin dryga del« genom obetalade skjutsningar. Skjutsning var en pålaga på landsbygdens allmoge som var innerligt avskydd eftersom den ansågs inte bara orättvis av de bönder efter allfartsvägarna som drabbades, men också irriterande genom att skjutsningarna störde arbetet på gårdarna. Normalt sett kompenenserades skjutsbönderna med reducerad skatt för tjänster utförda åt kronan, men av de många och intensiva besvären mot denna institution att döma ansågs denna kompensation inte tillräcklig. Resande utan uppdrag för kronan skulle betala sina resor kontant. Det är kanske ändå rättvist mot Bodisco och hans trupper att påstå att han hade kunnat fara fram värre under ockupationen av fiendeland än att lämna ön med obetalade skjutsar. Det var varken första eller sista gången som den svenska allmogen ansåg sig lurad på ersättning för denna verksamhet.

En faktor som i detta sammanhang inte får glömmas bort är den korta tid som ockupationen varade, från eftermiddagen 22 april då de första ryska soldaterna vadade iland till eftermiddagen 18 maj då de ryska fartygen lade ut från Slite. På den korta tiden lär inte den disciplinerade ockupationen ha hunnit avsätta några större spår utanför Visby. Hade den ryska närvaron förstärkts enligt de planer som fanns och därutöver blivit långvarig så hade det också blivit en helt annan såväl social som ekonomisk belastning för öns invånare än vad som nu blev fallet.

Hur kan då den milda behandlingen förklaras? Man kan se det på flera sätt: Bodisco hade från början insett att ockupationen var ett högriskföretag som byggde på den fromma men illa grundade förhoppningen att svenskar och engelsmän skulle strunta i att ryssarna erövrat svenskt territorium och därtill ett territorium som gav dem ett strategiskt marint drömläge mitt i Östersjön. Detta var knappast ett realistiskt antagande annat än i ett kortare tidsperspektiv, vilket Bodisco utan tvivel hade insett. I den situationen var det knappast läge att börja tala maktspråk och förvandla de gotländska bönderna

till livegna. Det fanns allt att vinna på att se till att den underkuvade befolkningen hölls lugn och vid gott mod. Man kan kanske likna det vid en inbrottstjuv som avstår från att vandalisera då han vet att sannolikheten för att åka fast är överhängande. En annan sida av saken är att Bodisco faktiskt menade vad han proklamerade och att detta också vid en mindre sannolik permanentad ockupation faktiskt hade blivit den politik som hade förts på ön. Det som talar för detta är den ställning som Finland kom att åtnjuta efter erövringen: i stort sett kan Bodiscos proklamation flyttas över till Finland och de förhållanden som kom att råda där under det dryga sekel som landet var ryskt storfurstendöme. Men lika gärna som att peka på Finland kan man istället framhålla Polen, som efterhand kom att få en ställning mycket långt ifrån den finska autonomin.

En annan faktor att beakta är att kejsarens instruktioner till Bodisco inskräppte att gotlänningarna skulle behandlas mildt (bilaga 1). Nu är detta inget som ska tas alltför bokstavligt: Också Apraxins instruktioner i samband med härjningarna mot slutet av stora nordiska kriget hade formuleringar om återhållsamhet. Hade Bodisco haft en annorlunda läggning och omständigheterna varit andra så hade inte heller 1808 års kejsrliga instruktioner behövt betyda särskilt mycket på den punkten.

Tanken har framförts att Bodiscos uppträdande hade till syfte att möjliggöra en återkomst till ön genom en förnyad ockupation.¹⁷ Även detta är en möjlig förklaring. Den politiska och militära situationen 1808 gjorde visserligen detta i praktiken omöjligt. En permanentad ockupation av Gotland kunde inte genomföras utan herravälde över Östersjön, och för att kunna uppnå detta krävdes storpolitiska förändringar av ett slag som inte fanns i sikte 1808. Napoleon må ha härskat på kontinenten, men haven inklusive Östersjön tillhörde den brittiska flottan. Å andra sidan skiftade storpolitiken mycket snabbt under napoleonkrigen. Få hade t.ex. kunnat ana att den namnkunnige franske fältmarskalk som 1808 stod i begrepp att invadera Sverige några år senare skulle göra det som kronprins på svenskarnas begäran.¹⁸

17 Siltberg 2002, s. 124–125.

18 Bodisco ska ha yttrat, att om kejsaren bara lyssnade till hans mening så skulle han komma tillbaka med 14 000 man och att Gotland för Ryssland borde betraktas som viktigare än Finland. Uppgiften har dock svårt att hävda sig vid en källkritisk granskning. Bodisco hade svårigheterna med att behålla ön klara för sig, vilket dennes meningsutbyte med den ryske sjöministern visar. Hans erfarenhet på ön hade visat att han själv på den punkten hade haft rätt och den ryske sjöministern fel. Uppgiften bygger på vad tullinspektör Tigerström sade sig ha hört en melankolisk och känslös Bodisco yttra inför den ryska avfärden från Slite. Tigerströms relation har på denna punkt låg trovärdighet. Hans skriftliga berättelse bär drag av dramatisering och betoningen av att han noga såg till att vara ensam med Bodisco då denne yttrade sina tankar om en framtida återkomst inger inte förtroende. Axel Tigerström, »Ryska invasionen på Gotland 1808«. Ur *Portfeuille* utg av Cruzenstolpe D.2, Stockholm 1841.

I alla händelser var den milda behandlingen av ön inte någon extraordinär företeelse i tiden, och verkar heller inte ha betraktats som en sådan av samtida iakttagare. Även om napoleonkrigen innebar en brutalisering av krigföringen så innebar detta inte att kriget – till skillnad mot dagens situation – alltid slog hårt mot civilbefolkningen. Den franska ockupationen av de tyska staterna medförde t.ex. mycket sällan grymheter mot civilbefolkningen och den internationellt skolade officerskåren talade franska med varandra över fiendelinjerna och var måna om att uppföra sig på ett för officerskåren hedrande sätt. Detta gällde också de ryska högre officerarna.

Undsättningen och ockupationens hävande

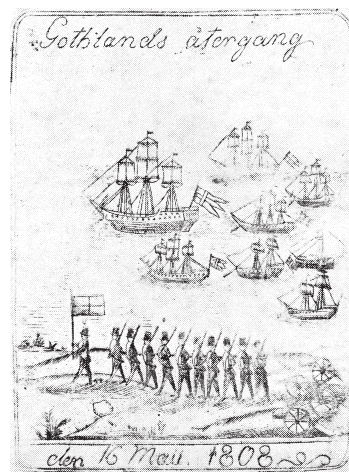
Beskedet om vad som hade hänt på Gotland nådde Stockholm den 28 april på köpman Donners initiativ, och det satte omedelbart igång ett intensivt arbete. Samma dag utgick order om öns återerövring till armén och flottan.

Fältsmarskalken och befälhavaren för södra armén, Johan Kristoffer Toll, utsåg överstelöjtnanten Fleetwood till befälhavare för operationen och 2 000 man infanteri fick fråntråda patrulleringen vid skånska kusten för att med s.k. forcerad marsch ta sig till Karlskrona, Sveriges stora örlogshamn, för vidare utskeppning mot Gotland. Forcerad marsch innebar vid den här tiden att soldaterna fick åka på allehanda vagnar av vad slag man lyckades frambringa. Den 9 och 10 maj embarkerade trupperna på fartygen tillsammans med 14 kanoner. Marschen hade tagit ett par dygn i anspråk. Den 11 seglade flottstyrkan under befäl av amiral Cederström iväg mot Gotland. Då var redan två svenska linjeskepp på plats för att avskära alla ryska förbindelser med hemmahamnarna. Lördagen den 14 ankrade de svenska fartygen i Sandviken på Östergarnslandet och trupperna med utrustning fördes i land under kvällen och natten. En parlamentär från den svenska styrkan skickades omgående till Visby för att kräva den ryska styrkans kapitulation. Bodisco höll efter samtal med det svenska sändebudet under söndagen krigsråd och kom vid detta fram till den enda realistiska utvägen, att förhandla fram så

goda villkor som möjligt för avtåg utan strid. Ryssarnas situation var i detta läge lika ohållbar som gotlänningarnas hade varit vid ockupationens inledning. Svenska linjeskepp förhindrade all förstärkning från hemmahamnar och gotlänningarna behövde i detta läge inte ta till vapen för att försvåra eller omöjliggöra ryska operationer, det hade räckt med att de obstruerat matleveranser och körslor. Fleetwoods trupper mötte det svenska sändebudet von Yhlen tillsammans med Bodiscos adjutant Borosin i Ganthem. Fleetwood var på väg mot Visby och en eventuell strid; von Yhlen och Borosin var på väg i motsatt riktning med kapitulationsakten, som undertecknades av Cederström tidigt på morgonen den 16 maj.

Enligt kapitulationsakten, eller »artiklar angående Gotlands återlämnande« (bilaga 11) skulle de ryska trupperna inom två dagar lämna Gotland och också lämna kvar alla vapen och all ammunition samt ersätta vad de på olika sätt förbrukat på ön. De förband sig också att inte strida mot Sverige under ett års tid. Den sista punkten kan för oss förefalla meningslös, men var det inte på den tiden. Ett sådant löfte avgivet mellan höga officerare gick inte att bryta utan hederns förlust. Under napoleonkrigen var det inte ovanligt att tillfångatagna officerare tilläts åka hem på permission för att ordna upp sina affärer eller av andra skäl mot löfte att frivilligt återvända till fångenskapen. Att inte återvända innebar en skam och var inte särskilt vanligt, även om det naturligtvis förekom. Ryssarna skulle också ersätta all materiel och förnödenheter som tillhört kronan. Trupperna skulle återvända på samma skepp som de kommit med och garanteras fri lejd till sina hemmahamnar.

I stort sett gick embarkeringen enligt överenskommelsen och händelseförloppet kan mycket väl följas genom de bifogade bilagorna. Avväpningen av de ryska trupperna skedde den 17 maj på eftermiddagen i Slite, varefter trupperna gick ombord (se t.ex. bilaga 20). Den ryska materielen förtecknades av major Stålhammar, som hade sänts till Slite med tre bataljoner för avväpningen. Utrustningen sändes därefter till Visby (bilagor 18 och 19). Det finns dock tecken som tyder på att avväpningen och den ryska embarkeringen



Svenskarnas landstigning efter samtida gotländskt kopparstick. Ur Steffen, R. Gotland under det ryska herraväldet 1808, Visby 1942.

inte gick helt friktionsfritt och att företaget t.o.m. riskerade att förlora sin fredliga inramning. Cederström hade den 18 maj avsänt en rapport till Kalmar och generalmajor Anckarswärd (bilaga 17) med en annan bild av händelseförloppet än den som han avgivit i den officiella rapporten till Stockholm. Enligt rapporten till Kalmar hade ryssarna mot avtalet låtit förnagla flera av de kanoner som de hade skyldighet att lämna oförstörda i svenskarnas händer. Enligt denna rapport hade de också förstört krutförråd och stod i begrepp att lämna ön utan att betala sina skulder. Cederström beredde sig på att lätta ankar och segla upp till Slite med sin flottstyrka för att förmå Bodisco att leva upp till de överenskomna artiklarna i kapitulationsakten. Denna bild av ett mer komplicerat skeende i ockupationens slutfas bekräftas av Cederström i ett privat brev till sin syster, skrivet under återfärden till Karlskrona den 20 maj. Enligt detta hade ryssarna på olika sätt förhindrat att deras vapen skulle hamna i svenskarnas händer. Man hade kastat bort vapen, gömt gevär och sablar i skogen samt sålt vapen till ön invånare. Cederström angav också i sitt brev att ryssarna hade blivit förbittrade då de såg hur liten den svenska styrkan var som hade kommit till Slite för att övervaka avväpningen och avseglingen. Den svenska styrkan hade visat tecken på farlig stridsvilja: »Det var ej långt borta från en massaker blev utav ty vårt folk ville lika så gärna slåss och sticka ihjäl ryssarna som de ville försvara sig.«¹⁹

Det är svårt att bedöma om avvecklingen av ockupationen verkligen hade varit nära att gå över styr. Vi kan utgå från att nerverna var på helspänn på båda sidor och att det likaså fanns åtskilliga på ömse sidor av såväl manskap som officerare som var besvikna över att det inte hade kommit till strid. Det är väl omvittnat att manskap och officerare under napoleonkrigen och även senare krig såg fram emot striden, även om de ofta fick anledning att ångra sin iver då kulorna började vina och de såg sina kamrater dö på ett mindre ärofyllt sätt än de hade föreställt sig. Uppenbart är dock att situationen inte var så allvarlig att den ledde till några allvarligare incidenter. Truppdisciplinen på båda sidor hade fungerat väl. Det är kanske beteck-

19 Brevet citerat i Arne Finnberg, »Om Napoleonkrig och Nationalbeväring«, Gutabygd 1991, s. 133–134.

nande att Cederström i sin officiella berättelse tydligt tonar ned de motsättningar som funnits, men att han i sitt privatbrev till systemen istället gör det motsatta. Till Kungl. maj:t låg det i hans intresse att visa att han hade varit situationens herre, till systemen kunde han gott kosta på sig att berätta en spännande historia, inte nödvändigtvis mindre sann än den som avgått till kungliga kansliet i Stockholm, men berättad med ett annat perspektiv.

På eftermiddagen den 18 maj 1808 var Gotland återigen svenskt. Bodiscos hedervärda uppträdande prisades av svenskarna, medan hårdare omdömen väntade honom i Ryssland. De ryska krigs- och sjöministrarna, som nu säkerligen kommit till klarhet över att företaget kanske inte hade haft de bästa förutsättningar att lyckas, letade efter en syndabock och fann en sådan på bekvämt avstånd i Bodisco. Denne ställdes inför krigsrätt tillsammans med de officerare som hade ingått i det rådslag som beslutat ge upp ön utan strid. De åtalade frändömdes sina officersvärdigheter och Bodisco förvisades på livstid enligt känt ryskt märke. Den orden som han hade mottagit vid Gotlands erövring fick han lämna tillbaka. Förvisningen varade dock inte länge. Bodisco benådades snart och fick tillbaka sin orden.²⁰ Även från rysk sida bör man ha insett att Bodisco utifrån de givna förutsättningarna hade skött sina åtaganden med stor ansvarskänsla, och i hög grad bidragit till att den kortvariga ryska ockupationen av Gotland avlöpt utan meningslös blodspillan.

Också på den svenska sidan fanns anledning att utreda om några förrädiska handlingar begåtts under den knappa vårmånad då Gotland hade varit under rysk överhöghet, varför en lagman sändes till ön för att utreda saken. Trots ingående förhör med de inblandade kunde inga oegentligheter upptäckas i kontakterna med ryssarna eller på annat sätt i samband med ockupationen. En löjtnant Lundgren dömdes för att ha varit ryssarna behjälplig, men domen rörde kanske mer det förhållandet att löjtnanten hade förskingrat egen dom för den frånvarande landshövdingen Rajalin.²¹ Juridiskt sett har alltså alla inblandade på såväl den ryska som svenska sidan friats. Om några ansvariga ska pekats ut på de båda sidorna så låg väl ansvaret på

20 Generalstaben 1905,
s. 141 not 1.

21 Söderberg 1961, s. 108.

rysk ministernivå eller hos tsaren för att det ryska företaget misslyckades. Men då bör man komma ihåg att operationen oavsett utgång inte saknade logik i kriget mot Sverige, som tidigare nämnts.

I Sverige ligger väl ansvaret för att ön ockuperades på den svenska krigsledningen, som underlätit att patrullera Gotland så som krigsplaneringen förutsatte. Men så som läget såg ut för svensk del under våren 1808 med fiender snart sagt överallt inom och utom rikets gränser så är detta en kritik som väger tämligen lätt. Att ockupationen avlöpte utan blodspillan kan närmast Bodisco och af Klint tackas för, och kanhända också personer kring dessa båda som idag inte låter sig identifieras i det bevarade källmaterialet.

Några källor till den ryska ockupationen 1808

Under det tidiga 1800-talet hade den administrativa utvecklingen nått så långt att krigsmakten och krigföringen omfattades av en väl utvecklad byråkrati. Mycket känns igen från dagens förhållanden med utredningar, betänkanden, regelverk och skriftliga instruktioner och order. Såväl 1808–1809 års krig som den ryska kampanjen mot Gotland finns alltså tämligen väl dokumenterad och avspeglas i ett rikt källmaterial av varierat ursprung. Till detta kan tilläggas att redan 1700-talsmänniskan börjat intressera sig för att föra dagböcker och privata anteckningar på ett sätt som tidigare var ovanligt. Vi kan därför följa den ryska ockupationen och andra militära händelser under detta krig på en ofta mycket detaljerad nivå. I de bifogade bilagorna ges ett prov på ett antal sådana källor av olika natur.

Bilagorna har här behållit den ordning som de har i källutgåvorna, vilket innebär att de inte alltid är kronologiskt ordnade i förhållande till händelseutvecklingen. Jag kommer också att uppmärksamma detta i de följande kommentarerna.

BILAGA 1–12 utgörs av de dokument som hämtats från *Sveriges krig åren 1808 och 1809 del 4.1*, utgiven av Generalstaben, Krigshistoriska avdelningen, Stockholm 1905. Bilagorna är här omnummererade jämfört med generalstabsverkets.

BILAGA 1. Detta dokument är en översättning av den skriftliga instruktion som Bodisco mottog av tsaren inför invasionen. I dokumentet utstakas i allmänna termer syftet med ockupationen, hur Bodisco ska styra ön och vilka verksamhetsområden som ska prioriteras. Detta dokument, liksom BILAGA 2 och 3 har sina rötter i de omfattande undersökningar i ryska arkiv som svenska militärhistoriker genomförde vid tiden omkring förra sekelskiftet. Efter ryska revolutionen skulle det dröja till 1990-talet innan utländska forskare med någorlunda frihet kunde röra sig i de ryska arkiven.

Kejsarens instruktion för Bodisco ^{20. mars}_{1. april} 1808.

Till Herr konteramiralen Bodisco!

I det läge, hvori vårt förhållande till England och Sverige för närvarande befinner sig, i det vi på grund af föregående, allom bekanta tilldragelser nödgats gripa till vapen mot dessa makter, ligger det i vår plan att under våra krigsföretag emot dem bland annat äfven besätta ön Gottland med våra trupper. Utförandet af detta vid denna tidpunkt så viktigt ansedda företag uppdrager jag åt eder, fullt förvissad om att ni med edert kända nit, omtänksamhet och driftighet icke blott skall fullgöra det med önskvärd framgång, utan äfven kommer att genom edra bedrifter tillvinna de ryska vapnen ny ära. På det att ni så mycket säkrare och lättare må kunna skrida till verket, har jag funnit lämpligt att förse eder med nödiga instruktioner i hvad som rör det hufvudsakligaste, sedan jag först framhållit det närmaste ändamålet med edert företag.

Krigsföretag måste vara riktade på icke allenast att tillfoga fienden den största skada utan äfven på allt, som är ägnadt att i möjligaste mån hindra hans företag mot oss. Till antalet af de medel, som kunna hindra sådana företag mot oss, hör bland annat besättandet af ön Gottland, hvilken, då den står till fiendens och i synnerhet till en sjömakts, sådan som England, förfogande, bereder denna betydande fördelar och öfvervikt. Dess läge midt i Baltiska hafvet, dess närhet till Bottniska och Finska vikarna, dess hamnars och tilläggsplatsers goda beskaffenhet göra det lätt att därstädes samla och underhålla en anseelig sjömacht, som kan hålla i schack de på dessa vatten varande fartyg och vinna fullständigt herravälde där-

*Bilaga 1.
Kejsarens instruktion för
Bodisco.*

städes. Genom att sålunda förekomma fienden, hvilken där skulle kunna stärka sitt vålde på sjön, vinna vi den största möjliga trygghet i ofvannämnda afseenden. Oafsedt dessa fördelar äger ön Gottland, om man får tro berättelserna därom, öfverflöd på alla slags tillgångar öfver hufvud taget, ja, till- och med rikedomar nog, icke blott för ett rikligt underhåll af trupper, som där kunna utskeppas, utan äfven till att återupplifva dess sjunkna handel och industri.

Sålunda kan det eder anförtrodda uppdraget i afseende på denna ö påkalla uppmärksamhet icke blott från synpunkten af ett vanligt krigsföretag utan äfven från många andra hänsyn. I enlighet med denna inledande förklaring, iakttag ni följande hufvudsynpunkter vid utförandet.

1) Efter att hafva inskeppat det under edert befäl ställda detachementet, bestående af infanteri, jägare och artilleri, på därför utrustade fartyg i Memel, Libau och Vindau, och sedan ni intagit proviant och andra förnödenheter i öfverensstämmelse med expeditionens ändamål och fartygens utrymme, äger ni att utan minsta tidsspillan begifva eder till ön Gottland. Sedan ni kommit i höjd med ön, skall vädrets beskaffenhet, landstigningsplatsens lämplighet och edert kloka bedömande af förhållandena på stället säga eder hvar truppersnas utskeppning kan försiggå med minsta fara och största bekvämlighet.

2) Efter fullbordad landstigning bör ni rikta all uppmärksamhet och kraft på tryggandet af eder ställning på ön, tills omständigheterna fordra, att ni öfverger den.

3) Sedan ni framför allt intagit hufvudpunkterna, äfvensom städer och byar samt gifvit eder till känna för öns styresman, skall ni söka att först och främst förskaffa er fullständig kännedom om invånarnes antal, deras nationalanda, deras styrka eller svaghet; och därpå skall ni grunda edert vidare handlingssätt, försäkrande dem, att ändamålet med öns besättande är långt ifrån att begå några slags våldsamheter eller ödeläggelser på ön, att inga stränga åtgärder skola vidtagas förutom i yttersta nödfall, att edert sätt att behandla dem kommer att helt och hållet rättas efter deras sätt att bemöta eder, och att de i gengäld för visadt förtroende skola vara tryggade till person och egendom samt att de fritt få utöfva sina resp. förut idkade näringar, men att hvarje fientlighet, i synnerhet förräderi, kommer att med oeftergiftig stränghet bestraffas enligt folkets allmänna lagar, en åtgärd som ni äfven åläggas att iakttaga.

4) Efter vunnen kännedom om invånarnas antal och karaktär och sedan ni på detta sätt meddelat dem nödiga försäkringar och förklaringar samt vidtagit alla möjliga försiktighetsmått emot hvarje bakslugt eller oförmodadt anfall från deras sida, bör ni genast gripa er an med insamlandet af underrättelser om hvar de bästa hamnarna äro belägna samt försöka göra dessa otillgängliga. I fall engelsmännen eller svenskarna det oaktadt skulle söka intaga ön eller börja söka tillflykt i dess hamnar, skall ni använda alla krafter till att tillbakavisa dem och tillfoga deras fartyg och i synnerhet deras handel och industri all slags skada.

5) Efter dessa första förberedelser, hvilka afse att befästa och trygga eder ställning i den nya besittningen, bör ni rikta eder uppmärksamhet på det inre välståndet. Viktigast i detta afseende är hvad som angår styrelseformen. Förskaffande eder noggranna upplysningar om denna, bör ni åtminstone till en tid låta den fortgå i sina gamla spår, visande personer i framstående ställning tillbörlig aktning och besparande dem så mycket som möjligt alla obehag; ni bör emellertid utse de skickligaste och klokaste af edra tjänstemän till utöfvande af uppsikt öfver de myndigheter, som hafva det största inflytandet på styrelsen.

6) Ni skall taga reda på beloppet af de till konungen af invånarna betalda skatterna och de inkomster i allmänhet, som den svenska regeringen skördar från denna ö, hvilka alla skola användas till vår fördel, i det ni utfärdar en förordning om officerarnas och truppernas underhåll, hvilket blir så mycket fördelaktigare för oss och för invånarna mindre betungande.

7) Sedan ni fått en första öfverblick öfver edert läge, skall ni bemöda eder att med det mest passande af de med eder sända fartygen tillsända sjöministern en rapport angående den eder anförtrodda expeditionens framsteg och alla af eder inhämtade underrättelser, och dessutom på samma fartyg några med de kringliggande farvattnen förtrogna lotsar, ifall sådana finnas därstädes, på det att förbindelse med eder måtte kunna genom dem anordnas och erforderliga fartyg med säkerhet tillsändas eder.

8) Efter att hafva inrättat allt på ofvan föreskrifvet sätt, såväl i borgerligt som militäriskt hänseende, skall ni rikta er uppmärksamhet på öns naturliga beskaffenhet, på dess alster, dess fördelar och skilda förhållanden, bemödande er att upprätta en beskrifning däröfver, hvilken kan blifva nyttig i flere hänseenden, isynnerhet om den innehåller bland annat nödiga statistiska uppgifter; den bör

utförligt meddela huru många verkliga svenskar där finnas, och huru många utläningar samt dessas nationalitet. Om ibland de under edert befäl ställda tjänstemännen icke finnas några lämpliga personer eller om dessa icke kunna undvaras för denna sysselsättning, äger ni att begära sådana härifrån för upprättandet af denna beskrifning. Jag anser det ej obehöfligt att här anmärka, att ni med större förtroende kan använda de på ön boende utläningar, som äro af mot oss vänligt sinnade nationaliteter.

9) Det viktigaste medlet för vinnande af framgång i det eder förelagda företaget måste villkorligen blifva ett strängt upprätthållande af krigstukten bland trupperna, näpsandet af hvarje själfsvåld och fräckhet mot invånarna och ett oafbrutet upprätthållande af god ordning i allmänhet.

10) Hvad angår bestridandet af edra egna och öfriga omkostnader, äger ni att jämte er aflöning uppbära 200 rubel i månaden i taffelpenningar; för extra utgifter, som stå i samband med edert uppdrag, skall på samma gång till edert förfogande utbetalas 11,500 rubel, med rättighet för eder att, i händelse af denna summas otillräcklighet, begära påökning.

Dessa äro de hufvudpunkter, hvarpå jag ansett nödigt att vid uppdragets öfverlämnande åt eder fästa er uppmärksamhet, öfvertygad att ni i öfrigt fullgör det med omdöme, skicklighet och nit till tjänstens nytta, ordnande allt efter iakttagelser på platsen och efter omständigheterna; i fall händelserna skulle fordra öfverskridandet af er befogenhet, skall ni utbedja er erforderligt tillstånd. Efter att på detta sätt hafva fullgjort detta viktiga tjänsteuppdrag till fäderneslandets bästa och de ryska vapnens ära, skall ni hafva förvärfvat eder rättighet till min erkänsla och beredt mig det angenäma nöjet att bevisa eder mitt synnerliga välbehag.

Ständig indelning för ryska landstigningskåren på Gottland 1808.

Chef: Konteramiral *Bodisco*.

Adjutant: Und.-löjtn. *Brosin*.

Af Koporska musketerarregtet.

Grenadjärbataljonen.

Öfv. *Lichareff*.

┌─┐ ┌─┐
└─┘ └─┘

I musketerarbataljon.

Maj. *Breverus*.

┌─┐ ┌─┐
└─┘ └─┘

Af 20. jägarregtet.

I bataljon.

Öfv. *Schivkovitsch*.

┌─┐ ┌─┐
└─┘ └─┘

I halfkompani lätt artilleri.

6 6- Φ kanoner.

Maj. *Jefremoff*.

. | . | . | . | . | . |

Styrkebesked öfver ryska landstigningskåren på Gottland 1808¹.

Truppförband.	P e r s o n a l.										Kanoner 6-F.			
	S t r i d a n d e.													
	Regts-officere.	Komp.-officere.	Underofficere.	Spel.	Meniga.	Fyverkarer.	Bombardörer.	Kanonjärer.	Handlangare.	Summa stridande.		Icke stridande.	Summa.	
<i>Infanteri:</i>														
Koporska musketerar-reg: tet.	Grenadjärbat.	2	16	40	12	} 969					11			
	Musketerarbat.	2	15	39	9						11			
20. Jägarreg: tet: 1 bat.		1	16	40	9	501					20			
<i>Artilleri:</i>														
¹ / ₂ kompani		—	3	—	1	—	8	13	17	40	—	4	6	
Summa		5	50	119	31	1,470	8	13	17	40	1,753	46 ³	1,799	6

Anmärkingar. ¹ Bodiscos detachementsorder ⁴/₁₆ maj, jämförd med Lichareffs rapport ⁸/₂₀ maj samt dennes styrkebesked i maj (odateradt). — ² Manskapets fördelning på de särskilda bataljonerna kan icke på siffran angifvas. — ³ Under vistelsen på Gottland värfvades ej mindre än 20 svenskar, af hvilka emellertid 13 rymde vid svenska undsättningskårens ankomst. Af de 7 återstående tilldelades 3 musketerar-, 2 jägarbataljonen och 2 artilleriet. (Dessa 7 äro ej i styrkebeskedet medräknade.) — Ryssarna förlorade i döda 3 man samt genom rymning — vid tiden för svenskarnas ankomst — 1 underofficer och 13 man (Lichareffs rapport ⁸/₂₀ maj 1808).

Bilaga 3.
Styrkebesked öfver ryska landstigningskåren.

Bodiscos proklamation till Gotland invånare (BILAGA 4) och kungörelsen angående de ryska truppernas underhåll på Gotland (BILAGA 5) är av samma slag som normala svenska myndighetsbeslut som var avsedda att föras ut till allmänheten. Dessa spreds med de medel som stod till buds, genom anslag, publicering och genom att de upplästes i predikstolarna. Enligt generalstabsverket (Generalstaben 1905, s. 123) spreds proklamationen, BILAGA 4 genom uppläsning i öns predikstolar.

*Bilaga 4.
Bodiscos proklamation till
Gotlands invånare.*

Bodiscos proklamation till Gottlands invånare ^{13.}/_{25.} april 1808.

Sedan undertecknad på befallning af min monarek hans kejsrliche ryska Majjt och för dess höga räkning tagit denna ö Gottland i besittning, får jag för alla härstädes i gemen samt en hvar i synnerhet offentligent tillkännagifva och proklamera följande.

1:o) Att samtliga innevånare å detta land kunna vara trygga och säkra under hans kejsrliche ryska Majjts hägn och beskydd, samt inneslutna uti dess nåd och omvårdnad, för deras lugn, trefnad och väl så vida hvar och en i sin stad noggrant fullgör sina skyldigheter samt med stillhet och undergifvenhet för dess höga vilja, sköter sitt yrke, näring och handtering.

2:o) att följaktligen landet varder bibehållet vid sin lageligen förvärfda och ärfda ägendom och tillhörigheter, vid de lagar, författningar och privilegier, hvilka under det landet varit under svensk lydno, blifvit härstädes påbudne, utgifne och antagne, samt vid sin religion och gudstjänst, som efter vedertaget och här öfligt bruk och ceremonier oförkränkt må utöfvas.

3:o) att således alla landets domare, präster samt öfrige högre och lägre ämbets- och tjänstemän, hvilka åstunda af en sådan nåd sig begagna, varda bibehållne vid de ämbeten och tjänster en hvar af dem vid öns intagande af hans kejsrliche ryska Majjts troupper förrättadt och ombetrodde varit, så länge de fortfara att deras ombetrodda värf och åliggande plikter med nit, drift och noggranhet fullgöra.

4:o) att den som i någon måtto åsidosätter hvad honom numera åligger, lika säkert till eget välförtjänt straff och andras varning och rättelse, varder exemplariter näpst och straffad efter omständigheterna och beskaffenheten af dess förseelse.

5:o) att alla ärforderliga anstalter skola blifva fogade och vidtagne med den skyndsamhet angelägenheten fordrar, samt till uppmuntran för den idoge, arbetssamme och redlige att få landet fourneradt med hvad för dess behof tarfvas af lifsmedel och hvad i öfrigt kan afhjälpa folkets smärta och iråkade bekymmer, hvarom jag idag skall min monarck avertera, hvaremot jag gör mig förvissad, at alla härstädes med hvarandra täfla genom sitt uppförande och förhållande, göra sig förtjänte och värdige till den nåd och mildhet, deras nya höga skydds herre, hans keijserliga ryska Majjt låter dem vederfaras, hvilket alt till allmän och enskild efterrättelse länder, samt varder med min underskrift bekräftadt.

Bilaga 4. forts.

Bodiscos kungörelse angående ryska truppernas på Gottland underhåll, utfärdad 29. april 1808.

Bilaga 5.

Bodiscos kungörelse angående ryska trupperna.

Som både billigt och högst nödvändigt är, at ej mindre landet än stadens inneånare, hvar i sin mohn bidraga till hans keijserliga majjts härvarande trouppers underhållande och således deltaga uti anskaffandet af de därtill ärforderliga persedlar, efter följande gillade förslag, nämligen:

1:o) Requisition för veckan är 4600 R kött, 384 kannor brännvin och 1150 R salt som för månaden beräknadt belöper sig till minst 920 L kött, 1536 kannor brännvin och 23 L eller omkring $14\frac{1}{2}$ tunnor salt utom ved och ollja, samt utfodring för 100 st:n hästar efter särskild requisition.

2:o) Till utgörande häraf måste alla hemmansägare och boställs innehafvare, utan undantag pastoratvis uti lefverantsen deltaga i så måtto, at herrar pastorer eller innehafvare af kyrkoherdelägenheter, ärlägga $\frac{1}{4}$ -depart och de öfrige af pastoratets ledamöter $\frac{3}{4}$ -delar efter hemmantalet.

Om någon inom församlingen är så känd utfattig at han ej förmår fulla beloppet utgifva, måste de öfrige för hvad som enligt uträkning af pastoratet gäldas och utgå bör, ofelbart ansvara, dock at den af allmogen som in natura icke gitter sin skyldighet utgöra, må med penningar efter åsatt värde, bristen ärsätta och till den förskjutande åter betala.

3:o) Salt och ollja, hvarå tillgång å landet icke finnes, må väl och i lika måtto contant efter stadspris gäldas, äfvensom ved efter 40 B:o kasten med penningar betalas får, men kött och brännvin skall ovägerligen in natura anskaffas och prompt utgå.

4:o) Upbördens af desse lefnadsmedel, penningar och persedlar,

hvarom kronobefallningsmännen genom vederbörande länsmän besörja, kommer på sådant sätt at nu genast värckställas, at hvarje pastorat forslar sin contribution hit till staden, och är hvarje länsman för redovisning därpå ansvarig samt [skyldig] medfölja transporten för sitt ting på den dag och tid krono befallningsmannen har at utsätta, för at till hufvud magazinet här i staden emot qvitto i föreskrifven ordning afflevereras.

5:o) De socknar, hvilka manskap redan underhålla, komma från denna beräkning att uteslutas, med villkor, at för detta manskaps underhåll en månad ansvara.

6:o) Enär första månaden lider till slut och såvida ytterligare requisitioner ske skulle, hvilket dock vore önskeligt måtte umbäras, så at behovet af lifsmedel från andra orter hit förskaffas, måste efter den nu stadgade ordningen ny upbörd för följande månaden på lika sätt föranstaltas.

7:o) Till ved för trouppernas behof jämte salt och olja som med penningar gäldas får och genom uphandling kommer at anskaffas, ärläggas En Rdr 8 B:o kpmt för hvarje helt hemman, enligt de ordres till upbörd, som nu utgå, altså åligger det hvar och en, at för berörde contribution således som berördt är, vid ansvar, efter antydan därom, utgöra; och anmanas i öfrigt alla de, som äga tillgång på ätande vahrer, såsom smör, ägg, höns, kalkoner, kalfvar, grisar, färsk fisk, slagtkreatur, fläsk med mera, at emot kontant betalning sådana vahrer hit till staden införa och till innevånares behof aflåta vid den påföljd som i annat fall kan äga rum, hvilket härmedelst till vederbörandes ofelbara underrättelse kungjordt varder.

BILAGA 6, Bodiscos kungörelse angående rättegångsväsendet, är principiellt av samma natur som bilaga 4, men i praktiken mer en myndighetsförordning. I vad mån denna spreds till allmänheten och i vilken form är osäkert. Det är möjligt att den lästes upp från predikstolarna runt om på ön eftersom den är skriven i kungörelseform. Att vara åhörare av uppläsning av kungörelser i den svenska lutheriska statskyrkan var inte alltid förenat med ett högt underhållningsvärde. Aktstycket är intressant då det visar att Bodisco mycket tidigt efter ockupationens inledning hade att förhålla sig till hur det civila samhället skulle ordnas under de rådande omständigheterna. Undersåtar som var missnöjda med de lägre domstolarnas utslag kunde

ju inte längre överklaga till högre rättsinstanser på fastlandet eller till Kungl. maj:t. Överklaganden skulle nu istället riktas till Bodisco själv, som runt sig samlade ett råd, eller en »provisorisk kommitté«. I dokumentet berörs också översiktligt hur andra delar av administrationen på ön ska organiseras. De »charta sigillatamedel« som omtalas i punkt 8 avser de stämpelavgifter som sedan 1600-talet införts på en rad olika offentliga tjänster, som lysningar, markaffärer, tillsättningsärenden, etc. Inkomsterna kallades för stämpelmedel, och var i praktiken en skatt.

**Bodiscos kungörelse angående rättegångsväsendet på
Gottland, utfärdad ^{17.}/_{29.} april 1808.**

Undertecknad hans ryska kejsrerliga Maj:ts härstädes varande gouverneur på den af hans kejsrerliga Maj:ts troupper i besittning tagne ö Gottland, gör härmed vetterligt att sedan jag å min höga monarecks vägnar å ena sidan försäkrat detta lands innevånare där-om, det de emot stillhet, sedighet och ett noggrant fullgörande af de pligter hvar och en i sin stad åligger, skola under hans kejsrerliga maj:ts beskydd bibehållas vid fri religions öfning och alla de lagar och författningar, hvilka för detta varit härstädes gällande, samt vid deras ämbets- och tjänstemän jämte prästerskap, hvilka hittills härstädes haft befattning och följakteligen böra, hvar och en på sitt ställe vara kännare af hvad folket af dem enligt lagar har rätt att fordra, men och å den andra sidan förbudit all communicatjon emellan denna ö och hans maj:ts konungens af Sverige stater, — intill dess min monareck behagar i nåder annorlunda förordna; hvarjämte hos mig blifvit fullständigt detaillerad, huruledes de rättssökande härstädes, missnöjde med hvad domstolarne i andeliga och världsliga vägen tillhöra, ägde frihet söka ändring hos kongl. hofrätten och collegier i Stockholm, samt sluteligen hos Majestätet, men hvilken frihet nu följakteligen uphört och är afskuren; då, på det min bestämmelse, af min monarch stadgad, må blifva till pricka fulljord och de gottländska innevånarne ändock tillgodonjuta de fördelar jag å min monarechs vägnar dem tillofvat, hvaribland den och är hufvudsakelig, att äga rätt för den, som förmenar sig vara lidande eller oförrättad genom misstag af domstolarne härstädes, att söka rättelse uti deras åtgjörd, har jag funnit mig till vederbörandes efterrättelse [böra] stadga följande:

Bilaga 6.

Bodiscos kungörelse angående rättegångsväsendet.

1:o) Alla domstolar härstädes såväl som alla ämbets- och tjänstemän fullgjöra alt hvad dem enligt förut gifne instructioner samt deras fullmakter åligga, utan att dem därutinnan gifves någon annan föreskrift än den de själfve böra känna, att med noggranhet, drift och nit, deras kall såsom redlige män uppfylla; dock kommer härifrån att undantagas:

2:o) Lagmansrätten härstädes, som i anseende till ordförandens bortovaro alldeles upplöses och förfaller, samt den befattning, hvilken förut varit ombetrodd vice gouverneuren herr öfversten och riddaren Eric af Klint, som och, då jag numera själf exerceerar styrelsen på Gottland, entledigas därifrån, dock med bibehållande af den pension och det sallarium dess konung i anseende till ådagalagde förtjänster, hvilka alltid bibehålla sitt värde hos alla civiliserade nationer, honom tillagts; hvadan

3:o) Alla de gjöromål af cameral och executif egenskap, hvilka, förut uppdragne konungens befallningshafvande och dess särskilda departementer, nu och utaf ämbetet, det vill säga af landssekreteraren och landskammereraren bestridas, hvarvid länebokhol-laren Kahl enligt det honom förut meddelte förordnande ock bibehålles, och de resolutioner, hvilka gifves gemensamt af dem, underskrifvas under titul af executions och cameral verk, äfvensom fatalierne till ändrings sökande m. m. beräknas, såsom förut stadgadt varit, för konungens befallningshafvande.

4:o) Alla mål, hvilka förut från domstolarne, consistorium, konungens befallningshafvande, tullkammaren, accisrätten, slotts-rätten m. m. enär vad eller missnöje anmäles eller förfrågningar skolaske, förut blifvit hänviste efter omständigheterna till collegierna, hofrätten, dykeri- och tullarrendesocieteten m. m. eller och till konungen själf, numera granskas, pröfvas och afgöras af mig själf. Men på det allt må gå i behörig stadgad ordning, utan att jag under de öfrige mångfaldige mig uppdragne göromål må hindras, finner jag nödigt antaga en provisorisk committée; till ledamöter därutinnan förordnas härmedelst domaren i det södra häradet, lagmannen och häradshöfdingen C. G. R. von Hauswolff; domaren i det norra häradet häradshöfdingen B. Brygger, stadens borgmästare, riddaren af Kongl. Svenska Vasa orden P. H. Grewesmühl, landssekreteraren Sturtzenbecker, tullförvaltaren Ruuth och Lands Sekreter Molander, hvilken sistnämnde därjämte förrättar sekreteraregöromålen, och af vice häradshöfdingen Fahlsten föres protokollet, samt, enär consistoriela mål förehafves, landets biskop herr docktor Gardell och consi-

storiemotarien Gustafsson, och när något är i fråga som rör staden, dess handel och angelägenheter, 3:ne af stadens handlande, nemligen herrar Gerle, Ehinger och Schvan; dock om någon af de committerade är hindrad af andra tjänstemål eller laga förfall anses committén domför, enär 3:ne äro tillstädes.

5:o) Denna committé upptager alla inkommande vade- eller be-
svärs mål m. m. hvaröfver utaf ledamoten och sekreteraren Molander, såsom vanligt är, föres ett ordentligt diarium, och fatalierne i alla särskilte omständigheter beräknas såsom förut är stadgadt i allmänna lagen och författningarne, enär å högre ort ändring sökes, författar sitt betänkande på lag och goda skäl, hvarefter det sålunda beredde ärendet hos mig anmäles af 2:ne committéens ledamöter i närvaro af min antagne sekreterare och tolk Wilhelm Hirsch, då jag gifver mitt yttrande, hvarefter utslag, dom eller svar sedermera expedieras af Lands Secreter. Molander och framgifves till min underskrift samt contrasigneras af Molander och Hirsch.

6:o) Lösen för protokoller, dom, utslag m. m. beräknas såsom för hofrätt förut stadgadt är i de svenske författningarne och fördelas sålunda, at däraf $\frac{1}{3}$ tillfaller Molander och $\frac{1}{3}$ Hirsch och $\frac{1}{3}$ notarien.

7:o) Uti civila mål, därutinnan vad enligt lag från underdomstolarne är stadgat, förhållas på samma sätt nu, att vadsumman enligt lag af de missnöjde ärläggas, men hänvisning i stället för lagmansrätt och hofrätt blifver till mig, dock med iakttagande af den tid, som förut till ändrings sökande i hofrätt är stadgad. Och om mål förekommer, uti hvilka skyndsamhet är nödvändig, måste landssekreteraren Molander draga försorg om committéens sammankallande, men i vädjade mål förhållas såsom i hofrätten att å den föreskrifne inställelsedagen libell och contradeduction af parterne inlämnas och därefter, enär lägligt vara kan, anmäles det till afgörande hos committéen.

8:o) Hvad cartha sigillata medlen och handlingarnes beläggande med stämplat papper angår, så måste därmed förhållas såsom förut öfligt varit, så länge förråd på chartor härstädes finnes och enär det upphörer så attesteras med namnet af domaren, huru stor charta borde betalas, hvilket och af parten erläggas och att domaren vid årets slut redovisas, så att kronan får den inkomst, som däraf enligt författningarna bör påräknas, hvarvid observeras, det handlingar, bilagor etc. till gouverneuren eller committéen inlämnade, komma att beläggas med så stor charta, som för hofrätt är förordnat, och

Bilaga 6. forts.

committéen har sina sammankomster uti rådstufvusalen och dess archive inrättas i rådhuset eller annat bekvämligt ställe, samt handlingarne vid deras ingifvande emottagas till anteckning af Lands secreter Molander.

9:o) Slutligen till vederbörandes efterrättelse omnämnes äfven här, att i anledning af hvad jag redan lofvat, och å min monareks vägnar försäkrat landets innevånare, komma äfven de fattiga tjänstemanna enkor och andra, hvilka af Kongl. Maj:ts och kronan i Sverige härstädes njutit viss årlig pension, at densamma hädanefter bibehålla, och såsom hittills af landträneriet upbära. Det alle som vederbör till behörig och hörsam efterrättelse lärer.

BILAGA 7 är den instruktion som fältmarskalk Toll skickade med överstelöjtnant Fleetwood då denne med 2 000 man ur den södra armén skulle förflytta sig i ilmarsch till »Crona«, d.v.s. Sveriges sedan stormaktstiden viktigaste örlogsstation, Karlskrona. (Militärer var redan vid denna tid svaga för förkortningar.)

Bilaga 7.

Tolls instruktion för överstelöjtnant Fleetwood.

Tolls instruktion för öfverstelöjtnant Fleetwood.

1:o.

Herr Friherren begifver sig så fort ske kan till Crona anmäler sig hos befälhafvande amiralen såsom förestående chef öfver de 4 batailloner infanterie och 1 batterie artillerie som äro under upbrott och marsch till Crona.

2:o.

Konungens ordres äro att desse landttrupper in skeppas på de örlogs fartyg som äro beordrade att afgå till fiendens fördrifvande från Gottland.

3:o.

Uti alt hvad embarqueringen rörer rättar herr öfverste lieutenanten sig efter amiralens föreskrift.

4:o.

Escadre chefen är contreamiralen med mera friherre Cederström, herr öfverstel:tn åligger det att med honom samråda och vidtaga alla nödiga anstalter till landstigningens säkra och lyckeliga utförande.

5:o.

Då den är värksteldt och fienden fördrifven antager herr Öfn högsta militaira befälet på öen och öfverlägger med kg:s bef:s h:de i alt hvad till dess befattning hörer.

6:o.

Herr Öfn åligger det då jemte Landshöfdingen att genast orga-

7:o.

En bataillon af de vid landstigningen nytjade troupper jemte artillerie batteriet qvarblifva på öen, de öfrige återgå genast till Carlscrona, då fienden är fördrifven, och återkomma till södra arméen om ej annorlunda förordnat varder.

8:o.

Valet af den bataillon som skall qvar stadna beror af herr Öfverste lieutenanten.

Bilaga 7. forts.

Ständig indelning för undsättningskåren till Gottland 1808.

Chef: Befälh. för Jönköpings reg:te, öfv.-löjtn. *J. C. Fleetwood.*

Af Konungens eget värfvade regemente.

1 bat.
Major *H. L. Norman.*
┌ ┌
└ └

Af Kronobergs regemente.

1 bat.
Major *W. Wrangel von Brehmer.*
┌ ┌
└ └

Af Jönköpings regemente.

1 bat.
Major *C. Kujlenstierna.*
┌ ┌
└ └

Af Kalmar regemente.

1 bat.
Major *J. Stålhammar.*
┌ ┌
└ └

Af Vendes artilleriregemente.

4. åkande 6- F batt.
Löjtnant *G. Timme.*
┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

Från örlogsvarfvet i Karlskrona.

3- F nickor.
┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

Bilaga 8.
Ständig indelning för
undsättningskåren.

BILAGA 9 är ett exempel på vilka sammanställningar som kan göras med uppgifter hämtade ur svenska Krigsarkivets bestånd. I det här fallet har truppernas lönelistor använts för att fastställa den svenska undsättningsstyrkans sammansättning och numerär.

Bilaga 9.
Styrkebesked över undsättningskåren.

Styrkebesked öfver undsättningskåren till Gottland 1808.¹

Truppförband.	Personal.					Kanoner.		
	Stridande.				Icke stridande. Summa.	6-F.	3-F.	
	Officerare.	Under-officerare.	Spel.	Manskap.				
<i>Infanteri.</i>								
Konungens eget värfvade regemente	14	12	9	375	² 4	414	—	—
Kronobergs regemente	13	19	11	514	³ 3	560	—	—
Jönköpings regemente	14	14	12	447	⁴ 6	493	—	—
Kalmar regemente	11	14	12	495	⁵ 5	537	—	—
<i>Artilleri.</i>								
Af Vendes artilleriregemente 1 åkande batteri	4	7	—	74	—	85	6	—
Dessutom medförda pjäser:								
Nickor	—	—	—	—	—	—	—	8
Summa	56	66	44	1,905	18	2,089	6	8

Anmärkingar. ¹ Styrkebeskedets uppgifter äro hämtade ur resp. truppförbands aflöningsräkningar för maj månad 1808. I de rapporter rörande de särskilda bataljonernas uppbrott från förlägningsorterna, som cheferna för 1. och 2. brigaderna afgåfvo, äro siffrorna något afvikande från ofvanstående. — ² 1 bataljonspredikant, 1 regementskommissarie (antagen 14. maj), 1 underläkare, 1 profess. — ³ 1 regementspastor, 1 regementskommissarie, 1 underläkare. — ⁴ 1 auditor, 1 regementspastor, 1 regementsläkare, 1 regementskommissarie, 1 underläkare, 1 regementsväbel. — ⁵ 1 regementspastor, 1 regementskommissarie, 1 ordinarie och 1 extra underläkare, 1 regementsväbel.

BILAGA 10 vittnar om att undsättningsstyrkan anlät till Gotland för att jaga bort ryssarna. Det är styrkans överbefälhavare Cederström som med sitt vädjande om gotlänningarnas bistånd ger oss en bild av det tidiga 1800-talets krigföring. Trupperna var långt ifrån

oberoende av det civila samhället. Särskilt foder till hästar och till vad dragdjur man kunde göra tillgängliga var ofta en kritisk bristvara och en flaskhals i krigföringen. Proklamationen bör i förväg ha tryckts i Karlskrona i en okänd upplaga och spridits över ön med kurirer. I all sin sirlighet och ordrikedom är budskapet enkelt: Trots att kungen var överhopad av bekymmer och fiender kom han till er undsättning så snart han fick höra att också Gotland anfallits – nu får ni anstränga er tillbaka!

Cederströms proklamation till Gottlands invånare 14. maj 1808.

Gottlands innevånare!

Eder konung, som från tillträdet af sin regering uppoffrat sitt enskilda lugn för att bibehålla sitt folks själfständighet och sorgfälligt undvikit att gifva rättmätig anledning till missämja åt sine grannar, har på det mäst trolösa sätt blifvit angripen af en magt, den han som en trogen bundsförvant för icke länge sedan biträdt och med hvars behärskare han genom de starkaste band varit förenad.

Ehuru oberedd för fiender, som man skäligen icke bort förvänta har likvisst under den svåraste årstid alla anstalter till fäderneslandets försvar, så fort medhinnas kunnat, blifvit vidtagne; men innan de för Eder möjeligen kunnat blifva sätte i verkställighet, har fienden landat på Eder kust och begagnat sig af Edert försvarslösa tillstånd, för att taga denna provins af riket i besittning.

Konungen, som omfattar alle sine trogne undersåtare med faderlig kärlek och vårdnad, var omgifven af de drygaste bekymmer och omsorger, att från fienteligt anfall freda sitt rikes vidsträckta kuster, då han om denna händelse ärhölt underrättelse.

Hans första tanke riktades likvist till Eder befrielse, och för att utföra den, ärhölt jag Dess allernådigste befallning, att på de örlogsskepp, som under mitt befäl allernådigst blifvit stälde, intaga de utvaldaste trupper af konungens armée, stälde under en lika så tapper som ärfaren, rådig och vältänkande befälhafvare herr öfverste-lieutnanten och riddaren friherre Fleetwod för at gemensamt med honom taga nödige mått och steg, at från Edert land, genom den Högstes mäktiga bistånd fördrifva fienden, återställa lugnet och friden till Edra hemvist.

*Bilaga 10.
Cederströms proklamation
till Gotlands invånare
14/5 1808.*

Bilaga. 10. forts.

I denna afsigt och med brinnande nit att utföra konungens allernådigste vilja, freda och försvara angrifne medbröder, ankrar jag flottan i Sandviken medförande tillräckelig styrka, den jag nu låter landsätta för at fördrifva fienden, men likvist fordras till ändamålets vinnande Edert, I Gottlands innevänares beredvilliga och verk samma biträde, att med folk, hästar, åke-redskap, fourage och jämväl proviant, när så behöfves, gifva trupperne skyndsamt och kraftig handräckning.

Eder kärlek till fäderneslandet! Eder alti ådagalagde redliga trohet och allerunderdånigste tillgifvenhet för konungens höga person! Eder omtanka för Edert eget väl, förvissar mig, at I härutinnan villigt, skyndsamt och gladt gifven all den handräckning, som truppernes öfverbefälhafvare af Eder äskar. Dess första behof är ett hundrade bespända vagnar, jämte kunnige vägvisare, och desse uppmånar jag Eder härmedelst att oförtöfvadt samla vid det ställe där trupperne i Sandviken landstiga.

Alt beskydd skall Eder gifvas och när genom den Högstes nåd och välsignelse till truppernes tappra bemödande, fienden blifvit slagen och lugnet i landet återställt, skall ärsättning gifvas för hvad till deras underhåll blifvit af innevänarne utlemnadt.

Genom vördige prästerskapets och kronobetjäningens föranstal-tande bör denna proclamation för landets innevänare kungjöras.

I BILAGA 11 regleras hur de ryska trupperna ska lämna ön.

*Bilaga 11.
Artiklar angående Got-
lands återlämnande.*

Artiklar angående Gottlands återlämnande af 16. maj 1808.

1:o. Hans kejsarliga majestäts ryska trupper utrymma ön inom två dagar och öfverlämna åt hans svenska majestäts trupper alla vapen, ammunition och artilleri, som de fört med sig eller tagit på ön. De gifva sitt hedersord på, att därest detta krig skulle fortfara längre än ett år till, icke under denna tid bära vapen mot den svenske konungen eller hans allierade.

2:o. Alla effekter och förråd af hvad namn som helst, hvilka tillhöra konungen af Sverige men af ryska trupper väckligen blifvit förbrukade, skola betalas kontant eller genom assignationer; likaså skola alla gjorda rekvisitioner till sitt värde ersättas.

3:o. Ryska trupperna medtaga alla sina effekter och personliga

egendom och begifva sig till Slite, där de embarkera på samma transportskepp, som fört dem hit. Skeppen skola förses med pass för att kunna fritt och utan hinder återvända till ryska eller preussiska hamnar. I händelse af behof skola trupperna erhålla lifsmedel mot betalning.

Bilaga 11. forts.

BILAGA 12 riktar sig till den gotländska allmänheten och sammanfattar artiklarna i avtalet med Bodisco om öns återlämnande till svenska kronan. Den innehåller också en uppmaning att underlätta tillvaron för de »käckä« trupper som lämnas kvar på ön samt att upprätta ett lantvärn av »landets raske söner«. Ordvalen speglar på ett fint sätt tidens soldatideal. Det är dessa gotlänningar som kom att utgöra föregångaren till den svenska värnpliktsarmé som efter förra sekelskiftet kom att ersätta Karl XI:s gamla indelta armé.

Cederströms proklamation till Gottlands invånare 16. maj 1808.

Den Högste, som styrer händelsernas lopp har med den framgång välsignat det af vår allernådigste konung, mig i samråd med befälhafvaren för de landsatte trupper af konungens armée, allernådigst uppdragne företaget, att utan uppoffring af en droppa svenskt blod, har fienden blifvit tvungen, att till konungens trupper öfverlemna sine vapen, artillerie och ammunition, gifva förbindelse till ärsättning för hvad han af kronans effekter till sitt behof använt äfvensom för värdet af de requisitioner han af landets innevånare uttagit; och med afgifvet hedersord, att under loppet af ett år, icke bära vapen emot konungen eller dess allierade, har han embarqverat på de transportfartyg, med hvilka han hitkommit för att nu återvända till Ryssland. Den första plikt Eder åligger, och hvartill jag Eder härmed uppmanar, är att till Gud den aldra högste hembära från Edra hjertan en innerlig uppriktig och ödmjuk tacksägelse, för det han så nådigt befriat Eder från fiendens ok och åter skänkt Eder frid, lugn och säkerhet inom Edra boningar.

Den därefter är att med osvikelig undersåtelig trohet, allunderdånigste tacksamhet och tillgifvenhet ärkänna den landsfaderliga ömhet och vårdnad, hvarmed Vår allernådigste konung Eder omfattat.

*Bilaga 12.
Cederströms proklamation
till Gotlands invånare
16/5 1808.*

I ådagaläggan detta till konungens höga nöje och Eder egen båtнад bäst och säkrast, derigenom, att I visen den obrottsligaste lydnad för landets lagar jämte de bud och befallningar, konungens befallningshafvande, militaire befälhafvare och ämbetsmän Eder gifvandes varder.

Till landets försvar och fredande från förnyade fiendtelige anfall, blifver en del af de käcke troupper kvarlämnade, som nu värkat till Eder befrielse. Att understödja dem, skall enligt konungens allernådigste vilja af landets raske söner upprättas en landtvärn, som kommer at förses med nödige vapen, och inöfvas att på urgammalt svenskt vis, när behovet det fordrar, föra dem. Kungörelse och vidare förordnande härom, lærer snart genom Konungens befallningshafvande blifva Eder meddelad. Jag vill endast härigenom anmoda Eder, att villigt och gladt gå desse till Edert försvar, säkerhet och beskydd ledande anstalter till mötes, med det nit och den skyndsamhet, som närvarande omständigheter så oundvikeligen fordrar.

BILAGA 13 utgör det första dokumentet av de som hämtats från källsamlingen *Bulletiner under kriget imellan Sverige, Ryssland och Danmark 1808 och 1809*, som sammanställdes och trycktes tre år efter kriget. Denna volym utgör fortsättningen på en numera starkt försvagad tradition som inletts på 1600-talet, och som innebar sammanställningar och ibland också kommentarer av primärkällor. Denna volyms innehåll utgörs som titeln anger av bulletiner, vilka i detta fall huvudsakligen var upprättade efter till Kungl. maj:t inkomna rapporter, d.v.s. till det kungliga kansliet. Här finns också kungörelser från den ryska sidan, som man får anta har skickats för kännedom från trupperna i Finland. Bulletinerna var inte avsedda att läsas upp i predikstolarna som kungörelser, snarare är de att betrakta som tidiga pressmeddelanden. Bulletinernas nyheter spreds ofta i praktiken genom att landsortspressen återgav stockholmstidningarnas notiser. Stockholmstidningarna, men också utländska tidningar, fyllde på så sätt en funktion som kan liknas vid dagens nyhetsbyråer.

Kronologin börjar här om på nytt i förhållande till de tidigare bilagorna och BILAGA 13 och 14 utgörs av rapporter från amira-

lerna Puke och Cederström om den svenska flottans operationer efter islossningen fram till dess beskedet om den ryska invasionen inkom. Dess huvuduppgift var att patrullera vattnen mellan Sverige och Danmark för att försvåra eller förhindra den befarade franskdanska invasionen under ledning av Jean Baptiste Bernadotte. Puke var överbefälhavare på den svenska huvudflottstationen i Karlskrona och Cederström var den som inom kort skulle leda den svenska undsättningsstyrkan till Gotland.

Bulletiner

Från Stora Flottan.

Stockholm, den 4 April 1808.

Genom underdånig Rapport af den 30 sistl. Mars från Befälhavande Amiralen i Carlsrona, Vice Amiralen m. m. af PUKK, har Kongl. Maj:t blifvit underrättad, att sedan tvenne Örlogs-Fregatter och en Brigg förut utlupit, hela den öfriga Första Escadren, under Contre-Amiralen Friherre CEDERSTRÖMS befål, bestående af 5 Linieskepp, den 30 Mars, bittida om morgonen, hade gått till segel, och, vid Rapportens afgång, redan passerat de yttre grunden utanför Carlsrona hamn.

Stockholm, den 19 April.

Kongl. Maj:t har erhållit följande underdåniga Rapport från Contre-Admiralen m. m. Friherre CEDERSTRÖM, dat. d. 9 April.

Underdånigste Rapport.

Den 26 Mars hade Escadren inmönstring, och arbetade på följande dag och natt att genom isen förhala på flott vatten. Den 28, sent på aftronen, hade man medhunnit att frambringa vatten-skutorne, hvarutur Escadrens vatten förråd den 29 innan middagen blef completeradt. Tidigt om morgonen samma dag afseglade Skeppen Dristigheten och Åran. På eftermiddagen kl. 3 lyfte hela återsående delen af Escadren för att gå till sjöss; men som vinden mellan grunden mötte från SSW och stillnade, blef jag föranlåten att åter löpa inom Castellerne till ankars på redan.

Den 30 om morgonen föll vinden NW, hvarmed Escadren kom till sjöss, och ställde kurs åt Bornholm.

Den 31 var vinden NO, med hård blåst och snö-yra, och

Bilaga 13.

*Rapport från flottan i
Karlskrona efter vinterup-
pehållet.*

Bilaga 14.

*Rapport från danska krigs-
skådeplatsen.*

så tjock luft att icke vågade löpa in mellan Hamrarne förrån på eftermiddagen, då luften blef någorlunda siktbar.

Den 1 Aprill mötte vinden med hård blåst af SW à WSW, som föranlåt mig att hålla tillbaka under Bornholm, hvarest Escadren ankrade i lå om Hammarshus, för att få ansätta sin tackling, som under beständigt oväder så sträckt och gifvit sig, att master och stänger voro i fara. Den 2 om morgonen gick Escadren under segel från Bornholm, och hade knappt hunnit passera Hamrarne, förrån storm af NO med svår köld och snö-yras mötte; deremot lades bi nordvart hän. Sent på aftonen minskade blåsten; men kölden forrför lika bitter, och betäckte skepps och mindre fartygs bogar och sidor alltjemt med is.

Den 3 var Escadren i sigte af Rügen, och antråffade om morgonen Fregatterne Chapman och Jarramas samt Briggen Delphin. Vinden var vestlig, blåsande styf bottenrefvad mersegels kultje med tjock luft och tät snöbyar; Fregatterne kunde alltså icke möjligen löpa in åt Kielska farvattnet; de blefvo därför genom signal beordrade att förena sig med Escadren, som kryssade mellan Tyska och Skånska vallen.

Den 4 såg jag land af Bornholm, och upptäckte 2:ne Jakter, den ena i lovart, den andra i lå. Fregatterne beordrades att jaga. Jarramas uphann snart, och bemåktigade sig den i lå, som befanns vara Dansk. Kultjen tilltog med snö yra, så att Fregatten ej kunde uppföra prisen till Chefskeppet, den blef likvist bemannad, och satt under befäl af en Under-Officer, som erhöll Fregatt-Chefens ordres att införa den till närmaste Svenska hamn som kunde uppnås.

Besättningen på denna pris bestod endast af Skepparen och tvenne matroser, af hvilka blott en matros lemnades kvar på Jakten. Väderleken forrför att vara stormig och svår, så att den Danske Skepparen ej förr än den 7 kunde bringas om bord till förhör på Chefskeppet.

Från Chefen på Fregatten Chapman, Öfverste-Lieutenanten och Riddaren Améen inkom rapport att han den 26 Mars träffat ett Preussiskt fartyg som han låt uppbringa och af Briggen Delphin escortera till Ystad. Vinden forrför alltjemt vestlig och hårdt blåsande.

Den 5 om morgonen såg land af Møen, upptäckte Åfvert Linieskeppen Dristigheten och Åran, som blefvo med Escadren förenade. Vinden forrför så väl denna som följande dag af vestlig med hård blåst, hvaraf Escadren dref SOvart åter i sigte af Bornholm; tacklingen lossnade så, att master och stänger ej utan möda förvarades. Den 7 minskade blåsten och gaf rådrum att åter istånd sårta. Vinden forrför från lika streck. Chefskeppet Konung Gustaf IV Adolph kryssande emellan Møen och Skånska landet den 9 April 1808.

RUDOLF CEDERSTRÖM.

BILAGA 15 är daterad 2 maj 1808 och innehåller den bulletin som offentliggjorde den ryska landstigningen 22 april. Meddelandet från Gotland hade nått Stockholm redan 28 april vilket visar eftersläpningen mellan de inkomna rapporterna och kungörandet av dessa – i den mån de alls kungjordes: Beslut om detta togs i Kungl. maj:ts kansli. I alla händelser kan vi vara övertygade om att den ryska invasionen var en spridd kunskap i huvudstaden också före 2 maj. Under denna tid av hårt tyglad press var ryktesspridningen rikt utvecklad. I detta fall kunde stockholmarna i alla händelser läsa om den ryska invasionen i en notis byggd på denna bulletin i Dagligt Allehanda den 3 maj.

Man möter ibland förvåning över att budskapet tog så lång tid som nästa en vecka att färdas från Gotland till Stockholm, och att det hade tagit ytterligare någon dag om inte budskapet hade nått fram snabbare efter ett privat initiativ av en gotländsk köpman. Det lär dock inte varit någon som reagerat på detta i samtiden: meddelanden tog ofta god tid på sig och det visste man att leva med.

Stockholm, den 2 Maj.

Genom en underdånig Rapport från Vice Landshöfdingen m. m. AF KLINT under den 23 sistl. Aprill, har Kongl. Maj:t blifvit underrättad, att dagen förut på eftermiddagen Ryska troppar landstigit på Gottlands Sydöstra Udde i Grötlingbo Socken. Deras styrka uppgifves till omkring 2000 man.

*Bilaga 15.
Rapport från af Klint om
den ryska landstigningen.*

BILAGA 16 kan kallas en underrättelserapport från det ockuperade Gotland. Idag skulle motsvarande ha skett med spaningsflyg eller satellit, men här är det alltså Löjtnant Fries ombord på kuttern Kottka som rapporterar vad han observerat av ryska aktiviteter under sin segling utanför den gotländska kusten från Kappellshamn till Visby.

Stoekholm, den 18 Maj.

Lieutenanten FRIES, förande Cuttern Kottka, har ifrån ankarstället vid Späresund under den 11 innev. till Kongl. Maj:t insändt en underdånig Rapport som innehåller: Att han dagen för-

*Bilaga 16.
Om observationer av den
ryska styrkan.*

Bilaga 16. forts.

ut hade från Kappelhamn segladt längs utåt **Gottländska kusten** till Wisby, och der blifvit varse flera uppslagne **Baracker, samt** fiendtlige troppar med gröna och röda uniformer, hvilka drogo sig åt sjösidan, allt som Cuttern malkades. Denne lade bi och sköt några druffhagel-skott, som hade den verkan att fienden drog sig upp i Staden och besvarade vår eld endast med några handgevårs-skott.

BILAGA 17 är en förhandsrapport om den svenska undsättningsoperationen som tagit vägen över Kalmar från Gotland och därmed anlänt till Stockholm en dag före den officiella rapporten från Cederström. Att den sändes iväg över Kalmar hängde sannolikt samman med att det råkade vara en passande privat skeppsavgång dit just då.

*Bilaga 17.
Anckarswärds rapport
om den svenska undsättningen.*

Stockholm, den 25 Maj.

Kongl. Maj:t erhöll i går afton följande underdåniga Rapport från General Majoren m. m. Friherre ANCKARSVÅRD, rörande Ön Gottlands återtagande.

Underdånigste Rapport.

Nu på stunden erhöll jag ifrån Gotland, genom Assessor DUBBE, uppå Amiralen och Commendeuren Friherre CEDERSTRÖMS befallning, Rapport att Eders Kongl. Maj:ts Öflottns Lördags afton den 14 dennes ankrade på Sandviks redd, 3 Linieskepp, 2 Fregatter, 2 Cutter-Briggar och Jakten Fortuna, samt vid Slitö 2:ne Skepp, från hvilka fartyg Svenska tropparne, Infanteri och Artilleri, samma afton debarquerade. Dagen derpå, eller Söndagen, inkom till Wisby Svenska Parlamentairen med Capitulations-Acticklarne, sådana som i underdånighet härjemte bifogas, och hvilka å ömse sidor den 16 undertecknades Svenska Avantgardet, af Jägare, inryckte den 17 i Staden, då Ryska tropparne redan voro almarcherade för att i Slitö embarqueras. Brigad-Chefen, Öfverste-Lieutenanten Baron FLEETWOOD marcherade med hufvudsyrkan åt Slitö, af orsak att Rysarne, tvert emot deras gifne Capitulation, hade förnaglat flere canoner, der på landet tagne, samt förstört mycket kruk och ej betalt de skulder hvartill de gjort sig skyldige. Den 18 skulle Amiralen Baron CEDERSTRÖM lyfta ankar och afgå till Slitö, för att derigenom förma Amiral BODISKO att hålla hvad han uti Capitulationen utlåst.

Detta allt får jag med största tillfredsställelse nåden Eders Kongl. Maj:t i djupaste underdånighet inberätta.

Assessor DUBBES till min inkomne Rapport är daterad den 18 dennes. Kalmár den 21 Maj 1808, kl. 2 eftermiddagen.

M. ANCKARSWÅRD,
General-Major och Befálhafvare öfver Kalmare Fördelning.

JULIUS MÖLLERSVÅRD,
Major och tillförordnad biträde
vid Expeditionen.

Bilaga 17. forts

BILAGA 18 är befálhavaren Cederströms officiella och mer utförliga rapport om hur undsättningen förlöpt. Det är särskilt intressant att notera under vilket samförstånd de praktiskt detaljerna ordnas efter fredsartiklarnas underskrift. Bodisco krävdes på de pengar som han »rekvirerat och uttagit« (ordning och reda också där) från lantränteriet. Dessa pengar hade dock den ryske befálhavaren inte kvar eftersom han av handlare Schwan i Visby, tydligen med full dokumentation i ordning, upphandlat ett fartyg, som han nu efterlämnade som betalning – efter att i laga ordning lämnat in köpehandlingar och fartygsdokumenten på rådhuset. Med detta låter sig Cederström nöja. Han måste dock avvisa krav på ersättning som kommer in från de gotlänningar som haft kostnader för inkvarteringen av de ryska trupperna. Hade det handlat om svenska trupper inkvartering så hade normalt sett ingen ersättning heller utgått utan det hade betraktats som ett slags skatteuttag. Det är möjligt att denna syn gjorde det enklare för Cederström att inte befatta sig med sådana krav också då det gällde ryska trupper.

Stockholm, den 23 Maj.
Kongl. Maj:t erhöi d. 23 med Öfver-Adjutanten, Majoren YHLEN, hvilken som Courir blifvit afsänd från Contre-Amiralen m. m. Friherre CEDERSTRÖM, följande underdånig Rapport, rörande Expeditionen till Gottland:

Allerunderdånigste Rapport.

Den 11 Maj afseglade jag med de på Escadren embarquerade Landstignings troppar från Carlscrona. Den 12 beordrades Majoren och Riddaren JON PETERSON, med Fregatten Bellona, att uppsöka Skeppen Tapperheten och Manligheten, för att meddela dem underrättelse om Escadrens annalkande, jemte befallning att bloquera Slitö hamn så nära, att de der liggande Ryska Trans-

*Bilaga 18.
Cederströms rapport om
den svenska undsättningen.*

portfartyg ej måtte få tillfälle att undankomma. Fregatten skul-
le under återvägen söka att under Gotlands kuster skaffa Lotsar
och underrättelser. Vinden varierade Ostlig a O. N. O. till S. O.,
still och vacker väderlek.

Den 14 tidigt om morgonen återkom Fregatten Bellona,
hvars Chef så väl vid detta, som alla andra tillfällen, har med di-
stinction uppfyllt sine Commissioner. Af de medförde fiskare in-
hämtade jag, att hufvudstyrkan af Ryska tropparne, som upp-
gafs till 2500 man, vore förlagd i och omkring Wisby, samt un-
gefår 150 man i Slitö hamn, hvarest på förra Fästningen Carl-
svård canoner skola blifvit placerade. Jag beslöt då att i Sand-
viken debarquera tropparne, och ankrade med Escadren derstä-
des kl. 2 eftermidd. den 14 dennes. Under Capitain NORDEN-
SKÖLDS öfverinseende voro tropparne debarquerade kl. 8 samma
afton; Artilleriet var i land, färdigt till afmarche kl. 2 om natten.

Den skyndsamhet hvarmed denna debarquering blifvit verk-
ställd, värdes Eders Maj:ts allernädigst anse som ett talande
bevis för den drift och nit, hvarmed så väl Chefer som Officera-
re på Eders Maj:ts Skepp och Fartyg bemöda sig att uppfylla
åliggande pligter. Eders Maj:ts troppar visade en den mest
tillfredsställande glädje åt hoppet att få träffa och slå fienden.

Till Landets Invånare låt jag utfärda allerunderdånigste Pro-
clamation N:o 1; och för att med allermöjligaste skyndsamhet
vinnna ändamålet för Expeditionen att fördrifva fienden, och att
snart till den bestämmelse behovet för Eders Maj:ts höga tjänst
och Eders Maj:ts vidare allernädigste förordnande kan förän-
leda, blifva i stånd att till Carlscrona återföra tropparne, som,
enligt de ordres Öfverste-Lieutenanten och Riddaren Friherre FLEET-
WOOD från En af Rikets Herrar, Fältmarskalken m. m. Herr Fri-
herre TOLL erhållit, böra med Escadern ditsöras, afsände jag Major
VON YHLEN som Parlamentaire till fiendtliga Generalen, med an-
bud af Capitulation. Tropparne voro emedertid under marche
på vägen åt Wisby.

Den 15 kl. $\frac{1}{2}$ 12 eftermidd, återkom Öfverste-Lieutenanten
Friherre FLEETWOOD och Major VON YHLEN, som medförde Ryske
Lieutenanten BROSIN, hvilken till mig öfverlemnade det svar från
Ryske Befälhafvaren, Contre-Amiralen Bodisco, att han till Capi-
tulation vore benägen, och hade behörigen autoriserat bemålte
Lieutenant att derom afhandla. I anledning deraf företogs ne-
gociation om Capitulations-vilkoren, hvarest allerunderdånigst
bilagde Artiklar blefvo öfverenskomne och den 16 kl. $\frac{1}{2}$ 3 om
morgonen in duplo af mig underskrifne.

De öfverlemnades den Ryske Lieutenanten, som beledsaga-
des af min Adjutant, Capiten Friherre KLINCKOWSTRÖM, till Wisby,
hvilken sistnämnde beordrades der emottaga Ryske Amiralens
underskrift. Öfverste-Lieutenanten m. m. Friherre FLEETWOOD af-
reste till tropparna för att dirigera marchen af 2 eller 3 dess

Batailloner till Slitö, samt der emottaga de Ryska tropparnas vapen och ammunition m. m. Chefen på Briggen Svalan fick ordres att segla till Slitö, der visitera de Ryska Transportfartyg och tillse att alla vapen, eller Ryska Kronan tillhörige effecter, som på dem kunde finnas, blefvo riktigt utlemnade, äfven uppräta förteckning öfver fartygen, hvarå deras och Skepparnes namn skulle utföras. Till Vice-Landshöfdingen m. m. AF KLINT sände jag afskrift af Capitulations-villkoren, med anmodan att besörja uppfyllandet af 2:dra Artickeln, jemväl allerunderdånigst bifogade Proclamation N:o 3 till Landets invånare.

Den 17 kl. $\frac{1}{2}$ 4 om morgonen återkom Capitainen Friherre KLENKOWSTRÖM, medförande Capitulationen, som af Ryske Amiralen blifvit underskrifven. Öfverste-Lieutenanten Friherre FLEETWOOD, som deraf fått del, hade genast låtit Jönköpings Jägare jemte åkande Artilleri-batteriet rycka in i Wisby. Major STÅLHAMMAR med Bataillonerne af Kronobergs, Kalmare, och Eders Maj:ts Eget värfvade Regemente voro under marche till Slitö, för att emottaga af Ryska Tropparne de vapen och effecter som enligt Capitulationen böra derstädes till Eders Maj:ts troppar aflemnas. Kl. $\frac{1}{2}$ 9 om aftonen voro Ryska tropparne ankomne till Slitö hamn, hvarifrån de genast efter att hafva aflemnat sina vapen och den föga ammunition de medhaft, embarquerade på Transport-fartygen. På Skansen Carlsvård voro canongluggar uppmurade, hvari 8 stycken canoner af trä funnos placerade; om bord på Transport-fartygen hade Chefen på Briggen Svalan Lieutenant DREYER, genom den mest noggranna visitation. funnit och låtit uttaga 17 st. mindre nickor och jern canoner, 4 st. muskedundrar, några jernkulor m. m.; som på Briggen blifvit intagit. Majoren och Riddaren STÅLHAMMAR, som förde befälet öfver tropparna i Slitö, har låtit uppräta allerunderdånigst bilagde förteckning öfver de vapen, ammunition och effecter, som blifvit fienden fräntagne, och besörjt transporten deraf till Wisby, hvarst äfven der eröfrade fiendtliga åkande Artilleri-batteriet, enligt Öfverste-Lieutenanten Friherre FLEETWOODS disposition, kommer att förblifva. Namn-rulla öfver de Ryske Officerare, med antalet af manskap, som i Capitulationen äro inbegripne, sådan Amiral BONISCO den afgifvit, tar jag äfven den näden att till Eders Maj:ts allerunderdånigst insända, hvarvid jag underdånigst vågar anmärka att rätta antalet af de i led uppförde säkerligen enligt de flere underrättelser jag erhållit uppgår till nära dubbelt.

Ifrån Eders Maj:ts Befallningshafvande härstädes erhöi jag till svar på min afåtna anmodan att med Amiral BONISCO afgöra uppfyllandet af 2:dra artickeln i Capitulationen, den underrättelse att bemålte Amiral ifrån Landt-Renteriet requirerat och uttagit 6393 R: d. 20 sk. 6 rst., hvarföre ingen ersättning blifvit gifven. Jag låt genast den 18 om morgonen härom förståndiga Amiral BONISCO, som afgaf den förklaring, att han för samma summa, af

Bilaga 18. forts.

Handlanden Schwan i Wisby, tillhandlat sig ett fartyg det han nu kvarlemnar och hvars documenter och papper han till Magistraten öfverlemnar. Han förmodar det vara mesta billighet att denna handel återgår, så att Kongl. Maj:ts och Kronan derigenom erhåller ersättning. Som tillfället ej medgaf att för mindre viktiga saker anställa undersökningar, hvilka verkat flere dagars uppehåll, och jag för min del ansåg Amiral Bodiscos förklaring nöjaktig, så lät jag dervid bero, och har till Eders Maj:ts Befallningshafvande öfverlemnar besörjandet af förenämnde ersättnings-utvåg. Magistraten i Wisby, jemte 2 à 3 der varande Handlande, insände jemväl ersättnings-räkningar för gifvit kvarter åt Ryske tropparna m. m., hvarå föga afseende kunde göras; likvist har Eders Maj:ts Befallningshafvande äfven häröfver fått det besked, som jag varit i tillfälle att afgifva.

Ryska Transporten afseglade den 18 kl. 3 eftermiddagen från Slitö; Amiral Bodisco förtjenar det vitsord, att han med all vålvilja och skonsambet behandlat Landets invånare, under den tid han deraf varit i besittning.

Landets invånare, i synnerhet allmogen, hafva visat den redligaste allerunderdånigste tillgifvenhet för Eders Maj:ts Höga Person, och den mest lifliga glädje öfver sin befrielse; de hafva under största beredvillighet gått tropparna tillhanda med trågit skjutsande och hvad mera som kunnat erfordras.

I afton förväntar jag Batalionerne af Kongl. Kronobergs, Kalmar och Eders Maj:ts Egit värfvade Regemente; så fort de hunnit embarqueras, ämnar jag med Escadren att afsegla till Carlsrona, för att debarquera tropparne och invänta Eders Maj:ts allernädigste vilja och befallning som Escadrens vidare operatidner. Eders Maj:ts Skepp Konung Gustaf IV Adolph i Sandviken den 19 Maj 1808.

RUDOLF CEDERSTRÖM,
Contre-Amiral, Chef för Escadern.

BILAGA 19 är den förteckning över de ryska vapen och utrustning som efterlämnades vid de ryska truppernas embarkering och som nämns i BILAGA 18.

*Bilaga 19.
Bilaga till Cederströms
proklamation 16/5 (bil 12
ovan).*

Förteckning på de vapen, ammunition och effecter, som blifvit aflemnade vid Slitö hamn på Gottland den 17 Maj, då de Kejsarl. Ryske tropparna enligt Capitulationen, afväpnades och embarquerade.

Tre trummor af messing.

Artilleri.

2 6:pundige enhörnige canoner af metall, med lavetter och anspann. 4 6:pund. canoner med runda krutkamrar samt med lavetter och anspann. 1 lavett med förställare i reserv. 6 ammunitionskärror med selar. 38 hästar med selar och anspann.

Bevårings-Persedlar.

4 studsare. 1350 musquetter, 1355 bayonetter, 1216 sablar. 35 korsgevär. 65 gevär af Svensk modell med bayonetter. 654 bandoler-taskor med remmar, messing plåtar och granater.

Ammunition.

720 skott för canonerne. 489 3:pund. järnkulor. 181 cartesch-påsar utan krut. 4 krutcentner, mer och mindre fulla. 35 782 gevårs-patroner.

Härförutan har Fänrick KROOK vid Kalmare Regemente i Wisby emottagit och aflemnat till Artilleriets vård: 2 krutvagnar för de enhörnige canonerne, med omkring 120 skott på hvarje. 4 krutvagnar för de öfrige canonerne, med lika antal skott för hvarje. 12 krutvagnar föllde med patroner. 1 lavett med förställare. Dessutom funnos 8 3:pund. större nickhakar, 14 små lödige canoner, en 2 till 3:pundig canon, hvilka alla till större delen låra vara ragne af landets invånare. Slitö den 17 Maj 1808.

JON STÅLHAMMAR,
Major vid Kongl. Kalmare Regemente och
Chef för Commenderingen i Slitö.

BILAGA 20. Amiral Cederström var överbefälhavare för den svenska undsättningsexpeditionen, men befälhavare för landstigningsstyrkan var överstelöjtnant Fleetwood, som författat denna rapport till Kongl. maj:t. om operationen. Fleetwood tågade med ett detachement av Södra armén i Skåne till Karlskrona varifrån undsättningsoperationen utgick.

Allerunderdånigste Rapport.

Enligt erhållne Ordres den 3 i denne månaden af Hans Excellence Fältmarskalken General-Gouvernören m. m. Friherre TOLL har jag från Eders Maj:ts Södra Gräns-Armée afrest till Carlskrona, och der emottagit befäl öfver troppar från samma Armée, nemligen: 1 Bataillon af Eders Maj:ts Eget värfvade Regemente bestående af 374 man; 1 Bataillon af Eders Maj:ts Kalmare-Regemente, 500 man; 1 Bataillon af Eders Maj:ts Krono-

Bilaga 20.

Fleetwoods rapport om den svenska undsättningen.

bergs Regemente, 514 man; 1 Bataillon af Eders Maj:ts Jönköpings Regemente, 447 man, och 1 åkande Batteri af Eders Maj:ts Wendes Artilleri Regemente, bestående af 6 st. 6-pund. jernpjäser och 54 man allt med nödigt befäl.

Med dessa troppar gick jag om bord den 10 i denna månad på en Escadre af Eders Maj:ts Örlogsflotta under Amiralen och Commendeuren Friherre CEDERSTRÖMS anförande.

Sedan Flottan den 11 om morgonen gått till segels och efter 2:ne dygns segling blifvit lagd för ankar utanför Gottland vid så kallade Sandviken och Syssne brygga, gick jag den 14 om aftonen der i land, med de under mitt befäl ställde Eders Maj:ts landtroppar, för att, efter de mig gifne orderne, fördrifva fienden, som å Gottland landstigit.

Genast, efter det debarqueringen hunnit ske och hästar anskaffas till Artilleri-Batteriet, afmarcherade jag den 15, kl. 5 om morgonen, på vågen åt Wisby, der fienden, som bestod af Kejsarl. Ryska troppar, med sin styrka inryckt, och fortsatte marchen samma dag till Tutö, 2 $\frac{1}{2}$ mil från Sandvik, hvarest en af Amiral CEDERSTRÖM till Wisby skickad Parlementaire, Majoren von YHLEN, kom mig till mötes, åtföljd, af en Rysk Officer, med hvilken resan fortsattes till Eders Kongl. Maj:ts Örlogsflotta, för att med Amiralen der underhandla om Capitulations-vilkoren för Ryska tropparnes afgång härifrån. Vid detta ställe fattades således posto med de under mitt befäl ställde Eders Maj:ts troppar och afbidades underrättelse om utgången med underhandlingen och Capitulationen.

Den 16 om aftonen erhöi jag kännedom, att den blifvit afslutad och Artiklarna underskrefne af Amiralen och Commendeuren Baron CEDERSTRÖM samt Ryska Befälhafvaren Contre-Amiralen BODISCO, och hvilken af Amiralen Baron CEDERSTRÖM lär vara i djupaste underdånighet till Eders Maj:t insänd.

Den 17 om aftonen afväpnades fienden vid Slitö 3 mil härifrån, hvarest de Ryska tropparne derefter gingo om bord på samma transportskepp som fört dem hit och der voro liggande i hamn.

Vid afväpningen voro Bataillonerne af Eders Maj:ts Eget värfvade, Kronobergs och Kalmars Regementen tillstådes på Slitö, och Bataillonerna af Eders Maj:ts Jönköpings Regemente samt Artilleriet på en mils afstand derifrån. Samma dag om aftonen var fiendens afväpning för sig gånge och dess troppar gånge om bord.

I allerdjupaste underdånighet, har jag nåden för Eders Maj:t nåderna med hvad nit och skicklighet jag funnit alla under mitt befäl hafva visat sin vilja att noggrannt uppfylla sina skyldigheter.

Enligt de af Excellencen TELL mig gifne ordres, har jag be-

fallit Båtaillonerne af Eders Maj:ts Eget vårtvade, Kronobergs och Kalmare Regementet att återgå på Flottan, der de i dag gå om bord, för att, efter dess framkomst till Carlscrona, der de-barquera; men efter samma ordres stadnar jag kvar med Bataillonon af Eders Maj:ts Jönköpings Regemente och Artilleriet, för att här organisera och i vapen inöfva Landtvårnet, hvarom jag i samråd med Eders Maj:ts Befallningshafvande redan vidtagit författning. Wisby den 20 Maj 1808.

J. C. FLEETWOOD.

Bilaga 20. forts.

BILAGA 21. Vice och under ockupationen tjänstgörande landshövding Erik af Klints rapport till Kungl. maj:t. efter ockupationen. Det är värt att uppmärksamma skillnaden mellan Cederströms rapport (BILAGA 18) och denna vad gäller tillståndet på ön efter ryssarnas avfärd. Den utifrån kommande Cederström understryker hur väl de ryska trupperna uppfört sig och att det som tagits av kontanter ersatts med ett fartyg. af Klint betonar istället de stora förluster och kostnader som ockupationen förorsakat, och faller därmed in i det mönster av landshövdingeberättelser som alltid måste betraktas källkritiskt. Som kungens ställföreträdare och ansvarig för sitt län låg det i landshövdingens intresse att svartmåla situationen i länet, dels för att på så sätt enklare få del av statliga resurser, dels för att i efterhand ha lättare att visa hur de egna åtgärderna bidragit till framsteg och förbättringar. På det stora hela skilde sig alltså landshövdingarnas förhållande till regeringen inte mycket från dagens lokal- och regionalpolitikens.

Stockholm, den 30 Maj.

Kongl. Maj:t har erhållit följande underdåniga Skrifvelse från Vice Landshövdingen på Gottland, af KLINT, dat. Wisby den 18 Maj:

Under den 23 sistl. April inberättade jag i underdånighet den högst beklagliga händelsen, att Ryska troppar, uppå 9 st. större och mindre fartyg, till landet anländt och redan då landstigit; och att denna underdåniga Rapport lyckligt framkommit, derom öfvertygas jag af den nästan orroligt skyndsamma räddning, Invånarne igenom Eders Kongl. Maj:ts Landsfaderliga ömhet och nåd fått erfara.

*Bilaga 21.
af Klints rapport om ockupationen.*

Af ofvannämnde fartyg voro få bestyckade, och landttröpparnes antal lärer endast varit omkring 2000 man med blott 6 metall-canoner. Vid första underrättelsen om fiendliga tröppars landsigning, och i tanka att tröppen icke var så stor, lät jag genast Södra Häradets manbara Allmoge församla sig på 2:ne särskilda ställen; men sedan ytterligare rapporter den ena efter den andra inlupo, och troligt blef att fiender kunde vara ännu starkare, fann jag mig nödsakad att åter låta Allmogen skingra sig, emedan en obevåpnad Allmoges uppsåtande emot en så stark och bevåpnad fiende säkerligen endast hade blifvit manspillan utan ändamål.

Ryska tröpparne intogo genast Staden och detacherade endast 130 man till Slite samt blott 12 à 15 man till Klinte hamn. Hela öfriga styrkan inquarterades i Staden och bar af invånarne beklagligen måst underhållas. Alla Eders Kongl. Maj:ts och Kronans Cassor åro tömde, samt en betydlig del spannmål medtagen, hvarförutan icke heller privates egendom i det hela blifvit skonad; så att eländet syntes blifva allt mer och mer odrågligt, särdeles för stadsboerne. Dock har äfven Landmannen, i anseende på de obetalte mångfaldige skjutsningarne, fått viderkännas sin dryga del. Men Gudi årad! Allmänna glädjen här i Staden är nu större än jag för det närvarande har tillfälle den beskrifva.

Eders Kongl. Maj:ts Flotta och de derifrån den 14 dennes uti en vålsignad stund landsatte tröppar hafva lyckligtvis ankommit till Invånarnes räddning, för än jag vågat hoppas, och fienden har efter ingången Capitulation, utan att något skott blifvit lossadt, i går utgått ur Staden och afmarcherat till Slite, för att med de der kvarliggande Transportfartyg afgå till Ryssland, så vida Capitulations-villkoren blifva fullgjorde; hvarom dock fråga i så måtto uppstått, att Ryske Befälhafvaren vågrat återlämna de penningar han utur Landt-Renteriet annammat, äfvensom han nekat sig vilja ersätta den spannmål han utaf disponerade Krono-magasiner, i och för Ryska tröpparnes underhåll, låtit dels utdela, dels och till Allmogen utlåna m. m. I anseende hvartill och Eders Kongl. Maj:ts tröppar under Baron FLEEDWOODS befäl genast i går aftogade till Slite.

Detta allt får jag som hastigast vid detta tillfälle underdånigst anmäla och för öfrigt lärer Amiralen Baron CEDERSTRÖM, ej underlåta att om förloppet häraf närmare underrättelse i underdånighet meddela. Wisby den 18 Maj 1808.

ERIC AF KLINT.

J. F. STURTZENBECKER.

BILAGA 22 och 23 på följande sidor utgörs av en för denna tid tämligen unik nedteckning av ett samtida vittnesmål ur allmogen av Jakob Karlsson Fie Lau (Fäi-Jakå). Första texten är på originalets gutamål och den andra en översättning av texten till svenska. Även om vi inte exakt kan fastställa textens tillkomstsätt, så bidrar i alla händelser källan med värdefull kunskap till hur landstigningen uppfattades av såväl samtiden som i de efterföljande folkliga traditionerna, låt vara att vi inte helt säkert kan skilja de båda uppfattningarna från varandra.

Jakob Karlsson Fie Lau (Fäi-Jakå), utdrag ur *Anteckningar No 3*. »A Historjá um Ryssarrs Landstägning pa Gåttland 1808«. Otryckt manuskript utan år. Avskrift och översättning av Lena Axelsson. Texten hämtad från:

<http://hem.bredband.net/davidahlqvist/ryssar.html> 2008-01-08.

Jag vill tacka Lena Axelsson för hennes tillstånd att använda texten med översättningen. Jag vill också tacka Las Jakobsson och Ulf Palmfelt för värdefulla synpunkter på textens form och innehåll.

Bilaga 22.

*A Hisstorjá um Ryssarrs
Landstæigning pa Gått-
land 1808.*

*Texten fortsætter på føl-
jande vänstersidor.*

A Hisstorjá um Ryssarrs Landstæigning pa Gåttland 1808.

Historiissberättaren jár Olof Olofson Snevide i Hafdhem som var född därstädes den 1 Maj 1793.

I Aprill 1808, landstaig Ryssän i Gråitlingbo, för ti' ta inn Gåttland, dän traktens fällk, u de yvriä Gåttlänningar till stor förskräkkällsä, när de blai tillkännagivä pa hail landä. De blai bråttum me ti'gåim unndar all värdfull förmål u sakar, så sum silvarpukalar u sillvarskaidar, u annä, u där i blant brännvåinsförrädi, sum forslädäss äut i skog u marrk u gåimdäs i fagninghopar u undar stor grastain u döiläikt. Fällki blai me ains gässtvännlitt mot varandra, äfvan de mässt snälä u obarrmhärrtuä mot de fattiä, u bjaudäd varannrä pa förplägning av de bässtä de aigdä, hälldar än att Ryssn skudd ha gutt av de, så gav di bär'n dail.

Allt arrbetä stännädä, u fällki samblädäss i grannlagi pa'n parrt; kalar pa'n parrt, u kvinnfällki i fyllgä pa'n annar parrt, u slo säin hudar i hop u risslveräd me varandra, va di skudd ta vägän fö' ti' unnfloi Ryss'n, när han kåm ti'härrjä u brännä, u ti'ta de di aigdä u haddä; män, undar täid'n så jetäd di u drikkäd de bässt di haddä, kalar pa sitt håll, u kvinnfällki pa sitt, hälldar än att Ryss'n skudd ha de.

Wäis Passtänn i Gråitlingbo (Åkarman) sum kund någ Rysskå var djärrvar nuk, u räidäd ner ti'Ryssar bäi landningsplass'n, u säggd Dumm: »Jär finnäs innt försvar äut'n lanndä jár Er givä«. Ättar någu undarhandling, to Ryssars Offiserar Prästän um hand, u någrä av mannskapä fikk ta varä pa hän'n. Fram mot kvälld'n kåm Ryssar marskernäs upp ti'Gråitlingbo Prästgard, me Präst'n millum täu Offiserar. Där slogs lägar, u Offserarna bodä troligän i Prästgard'n. All så var di fridliä, män'n dail svärmäd kring i gardar, u to va di vidd ha i matväg u än Ryss sägg till a gammäl källing bäi Dals: »livar du ännu Gretä«. Sumbliä gikk inn i Körrku u fallt pa knäi i Sles körkbännk.

En historia om ryssarnas landstigning på Gotland 1808.

Historieberättaren är Olof Olofson Snevide i Hafdhem som var född därstädes den 1 Maj 1793.

I april 1808, landsteg ryssen i Grötlingbo, för att inta Gotland, den traktens folk och de övriga gotlänningarna till stor förskräckelse, när det blev tillkännagivet över hela landet. Det blev bråttom med att gömma undan alla värdefulla föremål och saker, så som silverpokaler och silverskedar och annat, och där ibland brännvinsförråden, som forslades ut i skog och mark och gömdes i lövhögar och under stor gråsten och dylikt. Folk blev med ens gästvänliga mot varandra, även de mest snåla och obarmhjärtiga mot de fattiga, och bjöd varandra på förplägning av det bästa de ägde, hellre än att ryssen skulle ha gott av det så gav de bort en del.

Allt arbete stannade och folk samlades i grannlaget på en part; karlar på en part och kvinnfolket tillsammans på en annan part och slog sina huvuden ihop och resonerade med varandra, vart de skulle ta vägen för att undfly ryssen, när han kom för att härja och bränna och att ta det de ägde och hade; men, under tiden så åt och drack de det bästa de hade, karlar på sitt håll och kvinnfolk på sitt, hellre än att ryssen skulle få det.

Vice pastorn i Grötlingbo (Åkerman) som kunde lite ryska var djärv nog och red ner till ryssarna vid landningsplatsen och sade till dem: »Här finns intet försvar utan landet är Er givet«. Efter viss underhandling, tog ryssarnas officerare prästen om hand och några av manskapet fick ta vara på honom. Fram mot kvällen kom ryssarna marscherandes upp till Grötlingbo prästgård, med prästen mellan två officerare. Där slogs läger och officerarna bodde troligen i prästgården. Alla var fredliga, men en del svärmade omkring i gårdarna och tog vad de ville ha i matväg och en ryss sade till en gammal kärring i Dals: »lever du ännu Greta«. Somliga gick in i kyrkan och föll på knä i Sles kyrkbänk.

Bilaga 23.

*Översättning av bilaga 22,
En historia om ryssarnas
landstigning på Gotland
1808.*

*Texten fortsätter på följande
högersidor.*

Um daim trodäs de, att di var föidä bäi Sles, män sum ungä hadd kum äut i kräig mot Ryssland, u blitt tillfångatagnä, samt att jusst di hadd varrt Ryssarrs laidarä för landstäigningi i Gråitlingbo. De äikalldnä Klukringningi i soknar, u ryktä um fäiänd'ns annkumst u landstäigning, had uppskrämt traktis fällk så mikä, att'n dail lämnädd häus u haim, u to sinn tillflykt äut i skogän; så hadd a kvinnfällk fran Rännings sum hadd a läit ban, tat säin tillflykt till a Lambgiff t ner äi än hagä.

Um landstäigningi haitar de: att ha var mik bisvärli. Sleisväiki där di gik i land var full av äisflingår, u sum där jär guttum grastain i buttnän så fassnäd landsättningsprämar sum täidässt, så att manskapä matt äut äi de äiskalld vattnä för ti' fa prämar låss u vad i land; u de annsags: att där skudd Gåttlänningar ha kunnt möit dum me säin vapän: påkar ykksar u kläbbårr. Män, sinä när di hadd kum i lannd u upptännt älldar, för uppvärmning av de vatä u halldöidä hadd de nukkk varrt läit svärarä ti' tas i mot dum äutn mannsplå. Klukringningi had väkkt uppmärksamhait u oro i Hafdum u soknar därumkring, där sårkrar u moduä dränngar, glaid i väg ti Gråitlingbo, för ti' håir u säi va de var ti'gäräs el. va de sto pa.

Där i blannt en sum var 15'n ar fran Snaividä i Haffdum, sum haitäd Olän (historibirättan), han rännä millum Gråitlingbo u Hafdum, än täu träi ganngar um dagän, sum budbärarä ti' daim sum var haimä, lains de var ställt. När di släutligän hadd fat set Ryssar, så kām di haim u birättädä: att Ryssar var int alls faliä, ättar sum de var mik dålitt fällk u sämmar änn Gåttlänningar, för di var latä u svämnuä sväin. De skudd var lissum än trösst för daim sum var haimä, u mik uppskrämmdä. Män, pa nati kām Fjäringsmann'n me biskening fran Ryssk bifälhavann till Snaividä i Haf-dum, u flair gardar där: att di skudd innfinn si bäi Gråitlingbo Körrkä me en mann, u täu russ u silar, klukku ättä pa mårgnän för ti' äutgär sjuss ti'Alv Körrkä. Årdärr'n skudd ätlöidäs bäi läivstraff ainlitt Ryssk lag. De blai bikymmarsamt för Olän, för hussbond'n, ällar Far hanns

Om dem trodde man, att de var födda i Sles, men som unga hade kommit ut i krig mot Ryssland och blivit tillfångatagna, samt att just de hade varit ryssarnas ledare för landstigningen i Grötlingbo. Den anbefallda klockringningen i socknarna och ryktet om fiendens ankomst och landstigning hade skrämt upp traktens folk så mycket, att en del lämnade hus och hem och tog sin tillflykt ut i skogen; så hade ett kvinnfolk från Ronnings, som hade ett litet barn, tagit sin tillflykt till ett lambgift nere i en hage.

Om landstigningen heter det: att den var mycket besvärlig. Slesviken där de gick i land var full av isflak, och som där är gott om gråsten i bottnen så fastnade landsättningspråmarna först så att manskapet måste ut i det iskalla vattnet för att få loss pråmarna och vada i land; och det ansågs att där skulle gotlänningarna ha kunnat möta dem med sina vapen: påkar yxor och klubbor. Men, sedan när de hade kommit i land och tänt eldar för uppvärmning av de våta och halvdöda hade det nog varit lite svårare att ta emot dem utan manspillan. Klockringningen hade väckt uppmärksamhet och oro i Havdhem och socknarna däromkring, där pojkar och modiga drängar gav sig iväg till Grötlingbo för att höra och se vad som var att göra eller vad som stod på.

Däribland en som var 15 år från Snevide i Havdhem som hette Ole (historieberättaren), han sprang mellan Grötlingbo och Havdhem en två tre gånger om dagen som budbärare till dem som var hemma om hur det var ställt. När de slutligen hade fått se ryssarna så kom de hem och berättade: att ryssarna var inte alls farliga, eftersom det var ett mycket dåligt folk och sämre än gotlänningarna, för de var lata och sömniga svin. Det skulle vara liksom en tröst för dem som var hemma och mycket uppskrämda. Men på natten kom fjärdingsman med besked från den ryske befälhavaren till Snevide i Havdhem och flera gårdar där: att de skulle infinna sig vid Grötlingbo kyrka med en man och två hästar och selar klockan åtta på morgonen för att utgöra skjuts till Alva kyrka. Ordern skulle åtlydas vid livsstraff enligt rysk lag. Det blev bekymmersamt för Ole, för husbonden eller hans far

lag sjaukar, u de var inngän annar ti'sännä än sun'n, dän fämt'narnä Ol'n.

Han glaid ste ti Gräitlingbo Körrkä me russi u silar u grai, u fikk spänn förä a kräutkärrä, sum u förspännäs me flair russ, u sum käirdäs av kärrus bifälhavarä, sum själlvar räidäd pa ätt av vännstarussi. Tråss'n sättädäs sålundä i väg, män fotfällkä u hästaigrar matt spasserä el. laupä. Bodisso räidäd pa aigän hässt, sum än hadd hatt mässi. När di kām ti' Kärrsgatu i Hafdum, så gärädäs där hallt u rasst.

Marrki därumkring lag pa dän täid'n äutä u var obebod u ohängni, u baitädäss av kräk, av vaim sum hällst. Till Ryssar äutdaildäs där provjannt, sum bistos av harrt bröi, u läit brännväin; u di lägräd si pa austrä säidu av landsvägän där sum bakken var mäss tårrä; män all hular u sviktar var vatt'nfyllä. I de vatnä blaitäd Ryssar de harrd bröiä, män, än dail av Ryssar tillraidäd si a mair krafftut dupp u sparrkäd för dänn skulld äut i vatnä, de göisli sum lag pa jardi, u röird sunndar hännä me langnebnar till a tjäkk välling, varäi bröiä sin dupptäs u jetädäs sinä, me än viss tillfredsställässä; till äutsäiändä läik dän, sum Gåttlänningar erfara, av duppningi i kytgröitu Jaulaftnän – ja, de jär int unda'litt, att ännu de gamblä ärdstävä finnäs i Gåttlandsspråkä: »hann jetar sum än Ryss«, sum bitöidar: att'n jetar va'lort sum hällst. – De rää fällkä hadd da vällä yvar Gåttland!

Änn dail Ryssar läggd si ti' sivä pa jardi, ättar måltäid', me givväri i jamt si. Gåttlandssärrkar sum var nöifknä, u sum nemarä vidd bisäi de storä flintläsgivväri, bihagd ta upp ätt u annä till att bisäi dum, u till u me knäpp me han'n. Sum Ryssar sivvd gutt, så vidd täu särrkar ränn i väg me varsitt givväri, sum möiglittväis kund ha lykkäs män sum avräidädäss av de andrä Gåttlänningar.

Yvar hud tagä, så grupperäd Ryssar u Gåttlänningar si var för si, för ti'undärhällä sig me varanndrä. Gåttlänningar hadd samblä si fran flair umgränsnä soknar, för att fa säi fäiänd'n; u försedä me vapän, gåimä i närhaiti, sum bisto av:

låg sjuk och det fanns ingen annan att sända än sonen den femtonårige Ole.

Han begav sig till Grötlingbo kyrka med hästar och selar och saker och fick spänna för en krutkärra, som också förspändes med flera hästar och som kördes av kärrans befälhavare, som själv red på en av vänsterhästarna. Trossen sattes sålunda iväg, men fotfolket och hästägarna måste spatsera eller springa. Bodisco red på egen häst, som han hade haft med sig. När de kom till korsgatan i Havdhem så gjordes där halt och rast.

Marken däromkring låg på den tiden ute och var obebodd och oinhägnad och betades av djur, av vem som helst. Till ryssarna utdelades där proviant, som bestod av hårt bröd och lite brännvin och de lägrade sig på östra sidan av landsvägen där som backen var torrast men alla hål och gropar var vattenfyllda. I det vattnet blötte ryssarna det hårda brödet men en del av ryssarna tillredde åt sig ett kraftigare dopp och sparkade för den skull ut i vattnet det gödsel som låg på jorden och rörde sönder den med *langnebnar* (övers?) till en tjock välling, vari brödet sen doppades och sedan åts med en viss tillfredsställelse, till utseendet lik den som gotlänningar erfar av doppandet i köttgrytan på julafton – ja, det är inte underligt att ännu det gamla ordstävets finns i gotlandsspråket: »han äter som en ryss«, vilket betyder: att de äter vad lort som helst. – Det råa folket hade då våldet över Gotland!

En del ryssar lade sig att sova på jorden efter måltiden med geväret bredvid sig. Gotlandspojkarna som var nyfikna och som närmare ville bese de stora flintlåsgevären behagade ta upp ett och annat för att bese dem och till och med knäppa med dem. Som ryssarna sov gott så ville två pojkar springa iväg med varsitt gevär, vilket möjligtvis kunde ha lyckats men som avstyrdes av de andra gotlänningarna.

Överhuvud taget så grupperade sig ryssar och gotlänningar var för sig för att underhålla sig med varandra. Gotlänningarna hade samlats från flera angränsande socknar för att få se fienden och försedda med vapen, gömda i närheten, som bestod av

ykksar u käutklåbbårr me lang skafft, u påkar u stakar u.s.v. Käutklåbbår me lang skafft, sum mässt tillhårrd Näsboar, var bislagnä me vass stor hässkospäik, u var väl de bässt vapni.

De var pa dänn täid'n käntt jär pa Gåttland, att bäi innbördes slaggsål, gälläd de att ti' kum uppför vädrä i mevinn, u kasst tårrar mehavvdar sannd i augu pa fäiänd'n da de blai letarä ti' slas ällar u ti' ränn sin väg.

Gåttlänningar had bäi de tillfällä de stor lummar fullä av tårrar sannd äi de stor vammalsråkkar för att skydd si mot fäiänd'n, um så kund bihöväs. Mehavvdä brännväinsflasskårr fikk till'n dail sit uppförä i råkkummår sum Ryssar me mik bigärlihait glod pa, u än bondsun ifran Bols sum hadd a mik grann kristalsflaskå blai förmål för Ryssars uppmärksamhait. Di vidd ovillkärliän kaup flasku av änn, män han vägrädd att inlåt si någon affär. Jusst da blåstäs uppställnings singlar, da Ryssar matt i väg till säin plassar i lidi, män en av dum gav Bols'n änn duktur snöiting, töidliän förarrgän yvar dän misslycknä uppgärlsän.

Nå gälläd de ti fa russi u fordoni i årning för marrs'n till Alv' körrkä, där umböitä av hässtar skud ske. Unndar rassti hadd fordoni kum i oårning, u de var nuk Ryssars maining att rus-saigrar skudd säi ättar säin russ, män, sum di int kundn första Rysskä, så blai de dåli tillsöin, u sum de gynnt vaksupp gras pa vägbrinnkar, så vidd russi jet u gnag där, u så had flair fordon kum ti'hällä, u halläd pa ti ga kull i vägdäiki. Befälhavrar kām nå me säin knäutpäiskårr (sum had kårrt skafft, män me träi lang snårrtar) i höigst hugg u präigläd upp de Gåttlänningar sum befann si i närhaiti av russi. Äfvän dän föräntnamdä fämtänarnä Olän had knäutpäisku höjd yvar si män hann kraup inn till Ryss'n u klappädd han pa braustä u säggdä: »därs good därs good« sum skud bitöidä vännskap, u värrkäd så att päisku gäinässt sättädäs i skäidu i Ryss'ns bälltä. Da när allt kām i sin årning i gänn, så sättädärs marrs'n at nårr, u de församblädä

yxor och säkklubbor med långa skaft och påkar och stakar osv. Säkklubbor med långa skaft, som mest tillhörde Näsborna, var beslagna med vass stor hästskospik och var väl de bästa vapnen.

Det var på den tiden känt här på Gotland att vid inbördes slagsmål gällde det att komma uppför vädret i medvind och kasta torr medhavd sand i ögonen på fienden då det blev lättare att slåss eller att springa sin väg.

Gotlänningarna hade vid det tillfället de stora fickorna fulla av torr sand i de stora vadmalsrockarna för att skydda sig mot fienden om så skulle behövas. Medhavda brännvinsflaskor fick delvis sticka upp ur rockfickorna som ryssarna med mycken begärlighet glodde på och en bondson ifrån Bols som hade en mycket grann kristallflaska blev föremål för ryssarnas uppmärksamhet. De ville ovillkorligen köpa flaskan av honom, men han vägrade att inlåta sig på någon affär. Just då blåstes uppställningssignaler då ryssarna måste iväg till sina platser i leden men en av dem gav Bolspojken en duktig snyting, tydligen förargad över den misslyckade uppgörelsen.

Nu gällde det att få hästar och fordon i ordning för marschen till Alva kyrka, där ombyte av hästar skulle ske. Under rasten hade fordonen kommit i oordning och det var nog ryssarnas mening att hästägarna skulle se efter sina hästar, men som de inte kunde förstå ryska så blev det dålig tillsyn och eftersom det började växa upp gräs på vägrenarna så ville hästarna äta och gnaga där och så hade flera fordon kommit att stanna och höll på att gå omkull i vägdikena. Befälhavarna kom nu med sina knutpiskor (som hade korta skaft, men med tre långa snärtar) i högsta hugg och pryglade upp de gotlänningar som befann sig i närheten av hästarna. Även den förut nämnde femtonårige Ole hade knutpiskan höjd över sig men han kröp intill ryssen och klappade honom på bröstet och sade: »därs good därs good« vilket skulle betyda vänskap och verkade så att piskan genast sattes i skidan i ryssens bälte. Då när allt kom i sin ordning igen så sattes marschen mot norr och de församlade

bäi Kårrsgatu i Hafdum, u sudar därum drog än lättadäns sukk att di blai av me Rysspakkä.

Vid framkåmsti ti Alv körrkä gärrdäs russumböitä, för färdis fortsättning dän dagän ti' Fardums Körrkä. De sum da hadd fullgärrt sinn så kalläd Kronsjurs, var rasskä me ti spänn i fran säin russ ör silar, för att så fort sum möigligt kum ti'bakas i gänn ti' säin haim; män däri mot var de nöikumnä traugä u sainä, ti' föirfram säin russ. Ryssarr sum nå söintäs ti' ha brättum, rykktä u slait äi de frantagnä russi, för ti' fa dum för akdoni i gänn, sått daim sum skudd haim, at Sudrä, hadd mik svårt ti'slipp i ginum Rysshopän me säin russ; u va gladä ti'fa säi någän fräiar vägbit för Ryssar, för haimfärdi.

Äuthäusi i Alv Prästgard sto pa dän täid'n läiksum för umkring 50 ti ar sinä, tet inn til vägkannt'n, u port'n ungefärlän pa mitt'n pa häusi. Dän 15'narnä Ol'n, sum där sag fräi väg, huppädd upp pa ätt av russi, u sättädd i väg me än vålldsam fart. Täu Rysk offiserar kåm äut i ginum port'n när Ol'n kåm däit räidnäs i flyg u i fläng. Russi räind ätt pa var säidå um Offiserar sått di flaug kull i vägän u blai kullräidnä. När'n kåm frammi i mot Stumlä gard, sagän si ti'bakas, da hadd di kum pa baini i gänn, män skräiädd u höitäd me sablar i vädrä ättann. Han brükäd sägä: hadd da Ryssar fat tak äi mi da, så hadd ja nuk fat Jisuknäppän av dairäs sablar, u int varrt i läivä nå, för de had nuk varrt fåfängt för mi ti'klapp dum pa braustä, u säg: dars god dars god.

Ännu var int de minnäsräikä dagsvärkkä släut. Dän ung Snaivid'n skudd ännu tibakas ti' Gräitlingbo, för att där hämmt säin silar, sum pa märgnän hadd blitt läimnäs där, ättar sum Ryssar till'n dail hadd aignäs silar. Förr'n Ol'n kåm haim så blai de skäumt u mörrkt, u all otöiliä förmål blai misstänktä för ti'var Ryssar.

Sin Ryssar dagän där pa hadd hinn Klinntä, äutsättädäss där vaktmanskap bäi hamni, för ti' hinndrä Gättlänningar att fa bud ti' fasstlandä, um dän Rysskä innvasjon'n sum var okännt

vid korsgatan i Havdhem och söder därom drog man en lätt-
nads suck att de blev av med rysspaket.

Vid framkomsten till Alva kyrka gjordes hästombyte för fär-
dens fortsättning den dagen till Fardhems kyrka. De som hade
fullgjort sin så kallade kronskjuts var snabba med att spänna
ifrån sina hästar ur seldonen för att så fort som möjligt komma
tillbaka igen till sina hem; men däremot var de nykomna tröga
och sena att föra fram sina hästar. Ryssarna som nu syntes ha
bråttom ryckte och slet i de framtagna hästarna för att få dem
framför åkdonen igen, så att de som skulle hem till Sudret hade
mycket svårt att slippa igenom rysshopen med sina hästar och
var glada att få se någon vägbit fri från ryssar för hemfärden.

Uthusen i Alva prästgård stod på den tiden liksom för om-
kring 50 år sedan tätt intill väggkanten och porten var unge-
färligen på mitten av huset. Den 15-årige Ole, som där såg fri
väg, hoppade upp på en av hästarna och satte iväg med våldsam
fart. Två ryska officerare kom ut igenom porten när Ole kom
dit ridande i flyg och fläng. Hästarna sprang en på var sida om
officerarna så att de flög omkull i vägen och blev omkullridna.
När han kom fram emot Stumle gård såg han sig om, då hade
de kommit på benen igen, men skrek och hötte med sablarna i
vädret efter honom. Han brukade säga: hade ryssarna fått tag
på mig då, så hade jag nog fått Jesusknäppen av deras sablar och
inte varit i livet nu, för det hade nog varit fåfängt för mig att
klappa dem på bröstet och säga: dars god dars god.

Ännu var inte det minnesrika dagsverket slut. Den unge
Snevide-pojken skulle ännu tillbaka till Grötlingbo, för att där
hämta sina seldon, som på morgonen hade blivit lämnade där,
eftersom ryssarna till en del hade egna selar. Förrän Ole kom
hem blev det skumt och mörkt och alla otydliga föremål blev
misstänkta för att vara ryssar.

Sedan ryssarna dagen därpå hade hunnit till Klinte utsattes
där vaktmanskap vid hamnen för att hindra gotlänningar att få
bud till fastlandet om den ryska invasionen som var okänd

där städäs. Män dän mäktuä Kaupmann'n Dännar var int radlausar. Han uppgärrd me någlä moduä sjömännar, att di skudd i ypän bat gi si yvar ti' Svännsk säidu, me uppgiffar um häändälsänn (möiglittväis i samråd me Länstöir'lsän?) När dän depesjon'n var färdum, var de Ryssars vaktmanskaf, sum fik kallas, me så mik brännväin, att di int förmåd tänkä pa någu vakkthållning, u undarretelsen kām såledäs i väg till fasstlanndä (kanns yvar Öland?).

Da Ryssar hadd hinn ti Visby, så tos han i bisittning u Ryssar gärrd si bikvämt för si där, u årnäddä till u me me badstäuår m.m. u måd gutt.

De dråigäd nukkk mair än 14n dagar, förr'n de Svännsk kräigsstyrku kām häit, u da ha blai söinli äutför Vissby, u därstädäs gärrd flair kringgåändä röir'lsär, för att kunna imponerä, el. ti' skräm Ryssar, me sinn till äutsäiändä stor styrkkä, män sum i värklihaiti var minndar än Ryssars.

En parlamentör innsänndädäs ti' Bodissko, u um hann haitar de:

Svenska foriren inntill Bodissko gikk och kasstade på honnom en »frätande« blick och skall det vara någott, så skall de vara fort ty jag skall låta Eder veta att Ni äro på främmande ort.

Um Bodisskos svar haitar de:

Om alla mina Härrar de villja som jag Då skall vi gå från Visspy, ja, om det vore i dag.

Unndarhandlingar innläddäs; u de av Svännskarrnä skrämmd Ryssar, matt lämn all säin vapän, u marsker ti'säin fartöig (antagliän ti Släitä) för att oskadnä kum haim till säin haimort. Historibirättan tilläggar: varrije innföidar Gåttlänning, sum har härrt taläs um dän Ryssk innvasjon'n 1808tä kan int uppfattä talä, um avväpning, för någ annä, än'n förnärmälsä mot sig.

därstädes. Men den mäktige köpman Donner var inte rådlös. Han gjorde upp med några modiga sjömän att de i öppen båt skulle bege sig över till den svenska sidan med uppgifter om händelsen (möjligtvis i samråd med länsstyrelsen?). När den depeschen var färdig var det ryssarnas vaktmanskap som fick kalas med så mycket brännvin att de inte förmådde tänka på någon vakthållning och underrättelsen kom således iväg till fastlandet (kanske över Öland?).

Då ryssarna hade hunnit till Visby togs staden i besittning och ryssarna gjorde det bekvämt för sig där, och ordnade t.o.m. med bastur m.m. och mådde gott.

Det dröjde nog mer än 14 dagar förrän den svenska krigstyrkan kom hit och den blev då synlig utanför Visby och gjorde därstädes flera kringgående rörelser för att imponera eller för att skrämra ryssarna med sin till utseendet stora styrka men som i verkligheten var mindre än ryssarnas.

En talesman sändes in till Bodisco och om honom heter det:

Svenske furiren in till Bodisco gick
och kastade på honom en »frätande« blick
och skall det vara något, så skall det vara fort
ty jag skall låta Eder veta att Ni är på främmande ort.

Om Bodiscos svar heter det:

Om alla mina herrar de vilja som jag
Då skall vi gå från Visby, ja, om det vore idag.

Underhandlingar inleddes och de av svenskarna skrämda ryssarna måste lämna alla sina vapen och marschera till sina fartyg (antagligen till Slite) för att oskadat komma hem till sin hemort. Historieberättaren tillägger: varje infödd gotlänning som har hört talas om den ryska invasionen 1808 kan inte uppfatta talet om avvärjning som något annat än förnärmelse mot sig.

Här verkar historien som berättats av Olof Olofson i Snevide, Havdhem vara avslutad. Resten är Jakobs egna ord.

De gamblä taltum: att förr'n Svännskar glaid jär ifran Gåttland me sin här, så låimäd di a regemäntä av Jönköpingars Grenadöirar (förmodliän värrvnä) för bivakning av Gåttland, i fall Ryssar hadd ävnä gär um affär'n u landstäig jär pa Gåttland, för Svännskar haddda ofrid me Ryss'n.

Fäir kannonar hadd di da pa Gåttland män um de var Ryssk kanonar ellar Svännskä de har ja int raidå pa, u så hadd di all Ryssars vapän sum di matt låimä; de var Gåttlands fysst försvar. Jönköpingar hadd da innkvarterning i Bondgardar langsat kusst'n undar täid'n; u de gamblä talt um: att di låimäd avkäm-lingar ätta'si pa säin ställar förr'n di raist jär ifran. Jönköpingar gärrd u vårdkasar, sum ja minnäs sum särrk täu stukän förfallnä, en pa Lausbakkar, u dann'n pa bakkän i Allskå, bäi vägän sum kummar ifran Gardä förr'n hinnar fram ti Botä.

Sin kām Gåttlands Nattsjunal-beväring – antagliän 1811. Värnpliktsålldan var da fran 18n ti' 50ti ar. De träi fysst arsklassar haitäd Rykk-kröitrar män fikk för de mässtä hait »skoppinnår«. Sin blai di Jägrar u fikk kum inn i kumpnäiä, u ti släut i Resärrvän el.pikstakgubbar. Var de någän, sum int blai ann-tagän pa mynnstringar till äkkserä, han fik hait »Kronvarak« i all sin täid, u de annsogs för a skamm ta fa de namnä. Ja minnäs att daim sum int blai anntagnä ti äkkserä pa dän fysst mynnstringän, så var di så laisnä att di gratäddä – män, va lais jär de ställt nå fö'täid'n i dänn vägan? Jå, tvärrtum! Sått de bihövar ja int väidarä talum.

Här verkar historien som berättats av Olof Olofson i Snevide, Havdhem vara avslutad. Resten är Jakobs egna ord.

De gamla talade om: att förrän svenskarna for ifrån Gotland med sin här så lämnade de ett regemente av Jönköpings grenadjärer (förmodligen värvade) för bevakning av Gotland, ifall ryssarna hade ämnat göra om affären och landstiga här på Gotland för svenskarna hade då ofred med ryssen.

Fyra kanoner hade de då på Gotland men om det var ryska kanoner eller svenska det har jag inte reda på och så hade de alla ryssars vapen som de måste lämna; det var Gotlands första försvar. Jönköpingsborna hade då inkvartering i bondgårdar längs efter kusten under tiden; och de gamla talade om att de lämnade avkomlingar efter sig på sina ställen förrän de reste härifrån. Jönköpingsborna gjorde också vårdkasar, som jag minns som pojke två stycken förfallna, en på Laubackar och en på backen i Alskog vid vägen som kommer från Garda innan man hinner fram till Bote.

Sen kom Gotlands nationalbeväring – antagligen 1811. Värnpliktsåldern var då från 18 till 50 år. De tre första årsklasserna hette rekryter men fick för det mesta heta »skopinnar«. Sen blev de jägare och fick komma in i kompaniet och till slut i reserven eller /bli/pikstakgubbar. Var det någon som inte blev antagen på mönstringen att exercera fick han heta »kronvrak« i all sin tid och det ansågs för en skam att få det namnet. Jag minns att de som inte blev antagna att exercera vid den första mönstringen var så ledsna att de grät – men, hur är det ställt nu för tiden i den vägen? Jo, tvärtom! Så att det behöver jag inte tala vidare om.